

SÕDUR

SÕJAASJAN-
DUSE AJAKIRI
XVAASTAKAIK

P. LUTTEIN

40

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KULAOTS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.

Veerandaastas 1 kr. 50 s.

Üksiknumber 20 s.

S I S U S T I K:

„Majandusestrateegia ja sõjapidamine.“

Kol. A. Traksmann.

Üldjooni Põhjasõja ajaloost Eestimaa alal.

Dr. phil. H. Sepp.

Ratsaväe teotsemisest öösi. *Kapt. J. V. Till.*

Kaitseliidu Antsla sügismanöövrest. *A. La—.*

Kaitseväge elu.

Vabariigi Ohvitseride Keskkogu tegevusest eeloleval hooajal.

Soodustusi V.O.K. liikmetele.

Paar märkust „Riigikaitse õpetuse käsiraamatu“ üle.

Käesoleva aasta üleriiklikest kaitseväge jalgpallivõistlustest.

Tagavaraväe ohvitseride elust:

Tagavaraväe ohvitseride keskkokkolektsiooni juhatause koosolek 27. sept. V.O.K. kasiinos.

Sõjaväelisi teateid välisriigest:

Itaalia suured sõjaväemanöövrid 1932. a. *Kk.*

Sõjakirjandus.

Bibliograafia.

Sport ja male.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele

Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDURI

XV AASTAKAIK

Nr. 40 — 07.10.33

„Majandusestrateegia ja sõjapidamine.“*)

Kolonel A. Traksmann.

Rahvamajandus moodustab selle ainelise aluse, millele on rajatud sõjapidamine. Seda vana tõde on tundnud kõik riigimehed ja väejuhid. Sõjapidamise tihe side ja sõltuvus rahvamajandusest, pole üldiselt enam uudiseks sõjakunsti ajaloo. Et see side ja sõltuvus siiski niivõrra tihe on, nagu väidetakse käesoleva artikli pealkirjastatud teoses, pole ometi veel kaugeltki üldiselt tuntud. Seda peamiselt seetõttu, et võrdlemisi vähe on veel valgustatud sõjaajaloolist arengut ta rahvamajanduslikust küljest. „Antud riigi rahvamajanduse moodustavad kõik need majanduslikud ettevõtted, mille produktiivsed jõud on selle riigi kasutuses sõja korral“ — nii defineerib autor rahvamajandust ennast. „Sõda paneb kaalule riigi olemasolu ta tervikus. Järelikult kõik nn. riigiteadused, mille hulka kuulub ka majanduseteadus, peavad olema kokkukõlastatud sõjapidamisega.“ „Rahuajal rahvamajandus jaguneb oma üksikharudeks, segunedes internatsionalismiga ja vabakaubanduse põhimõtetega. Ainult sõjaajal ta esineb täies ulatuses rahvamajandusena.“ Kui neile mõtteile lisandada veel autori väide, et Saksamaal enne Maailmasõda ei sündinud midagi, et rahva vaimse ja majandusliku olemasolu aluseid sõjapidamise seisukohalt tõsiselt tundma õppida, mille tagajärjeks olid määratud raskused ja takistused kohe sõja alul, siis lugejale hakkab selguma A. Caspari vaadete põhitoon rahvamajanduse ja sõja pidamise suhete määramisel. Autor seab endale erilisel ülesandeks selgitada, missugustel majanduslikel tingimustel sõdasid on peetud ja niivõrra need tingimused on mõjutanud sõjapidamise viise. Vastuse otsimisel

neile küsimusile on rahvamajanduse seisukohalt töötatud läbi kõik tähtsamad momendid sõjaajaloos — vanaaeg, keskaeg, 18. sajand, suur Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, 19. sajand ja Maailmasõda. Teiste sõnadega, on püütud kirjutada sõjamajanduse ajalugu seoses üldise rahvamajanduse arenguga sõdade mõjutusel. Alljärgnevas olgu „Sõduri“ lugejatele refereeritud vast mõned tähtsamad mõtted sellest huvitavast, omapärasest teosest, mis mitmeski suhtes on erinev harilikest sõjakunsti ajaloolisist vaatekohtadest.

Klassikaline vanaaeg. Teda iseloomustab algav rahvamajandus. Kreeklane ei lepi enam oma igapäevases eluülespidamises sellega, mida ise maaharimisest saab, vaid asub müüma ja ostma varasid. Tekib kaubandus. Loomulikult merekaubandusi nii ateenlaste kui foniiklaste juures. Areneb ekspansioon, kus Ateenal õnnelik laevanduspolitiika annab lõpuks ülevõimu Balkani poolsaarel nende kätte. Rahva loomulik ülespidamise ruum laieneb tugevasti. Ja kuna ekstensiivse majapidamise juures ainsaks mõjuvaks ekspansiooni abinõuks on sõda, siis sõda, kaubandus ja rõõvimine merel arenevad vennalikult käsikäes. Kuid rikastudes ja laiutades end Ateenal unustas lõpuks iga rahvamajandusliku ja sõjalise võimu algallika — maa ja maaga seotud relvastatud jõud. Loobumine maaharimisest tõukas rahva paremad liikmed võõrsile. Pärsias sõdisid Kreeka palgasõdurid, kodumaal aga oli suur puudus sõjameestest, sest endistest kuulsast hopliitidest olid saanud laevamehed ja madrused.

Ainult seepärast Ateen pidi lõpuks alistuma Sparta phalangile. Sparta omakorda kaldus teise äärmusse. Põllumajanduse riis

*) Adolf Caspary „Wirtschaftsstrategie und Kriegsführung“. E. S. Mittler und Sohn, Berlin, 1932.

gina Sparta hoidus põhimõttelikult laevastikust, mis ta võistluse Ateenaga ja Pärsiaga tegi üle jõu käivalt raskeks. Tundes end aristokraatse rahvana spartalased ei suutnud liita teisi Kreeka provintse orgaaniliselt enda külge. Viimane õnnestus vähe-malt teatava määrani Makedoonia valitsejal Philipil. Kuid ta järeltulija, Aleksander Suure, ekspansioon oli liiga suur, kui et oleks võimalik olnud vallutatud maa-alasid orgaaniliselt siduda emamaaga. Kreeka la-gunes seega oma majanduse ja sõjapolitika vigade tõttu: iga poliitilise võimu alus — maaga seotud sõjaväeline jõud — kuluta-takse kiiresti ära, liiga kaugele ulatuvate ees-märkide taotlemiseks. Võidetakse suuri maa-alasid, kuid oma kodu jäetakse hoole-tusse. Kreeklased olid seega sun-nitud alistuma ruumi seaduse kõikvõimsale mõjule, mida ala hin-dasid. Kreeklaste suur ekspansioon oli nende kiire tõusu, ühtlasi aga ka languse põhjuseks.

Föniiklastelt asutatud koloniidest tõusis varsti Karthago esikohale. Karthago ma-janduse ja sõjapidamise põhimõtted sarnane-sid üldiselt kreeklaste omadele. Kuid Kartha-go vältis sealjuures kaks põhiviga: ta ei raja-nud oma võimu ainult laevastikule, nagu Ateen, vaid lõi endale tugeva tagamaa Põhja-Aafrikas. Ja teiseks ka oma kolo-niid Vahemere kallastel ta sidus nii riiklikult kui majanduslikult kindlamini emamaaga. Seepärast püsis Karthago, kui Kreeka oli juba lagunemas, kuni ta viimaks ise pörkas kokku vägeva Roomaga. Room kuni võitluseni Karthagoga (264) oli oma poliitilise ja sõjalise jõu ammutanud peamiselt ma-a-pidamisest. Room oli selle mõiste täius-likuimas mõttes agrariik. Ühenduses sellega oli Rooma ekspansiooni eesmärgiks sajandite kestel olnud ainult — uute maa-alade võitmine rooma talupojale. Rooma rajamisest alates ta vabade talupoega-de leegionid ei tundnud muud ülesannet, kui kaitsta oma kodukollet — ager Ro-manum'it. See oli Rooma majanduse ja sõjapolitika hiilgeaeg. Võidetud maa-alad liideti provintsidena emamaa külge. Nad jagati vanade lahinguveteraanide vahel. Seal ehitati kindlused. Sel viisil levis Rooma võim, pikaldaselt kuid kavakindlalt, kas-vades orgaaniliselt ja loomulikult. Iga uus sõjaline edu, olgu ta siis nii väike kui tahes, tõstis ja laiendas Rooma vägevust, viies ta järjest lähemale suurriigile. Vastandina Spar-tale Room ei hüljanud aga ka ei laevastikku ega kaubandust. Kõige selle juures alaliselt edukas sõjapidamine rikastas roomlasi tuge-vasti. Tähtis sealjuures oli siiski asjaolu, et

Room ei elanud mitte sõjapidamisest vaid väga hästi korraldatud maapidamisest.

Rooma kokkupõrge Karthagoga Sitsiilias oli pöördepunktiks Rooma ajaloos. Esimest korda algas võitlus kaubanduslikes huvides. Selle nn. esimese Püünia sõja majanduslikud tulemused olid samuti suured — Sitsiilia ja Sardiinia saared ja 15 miljonit Saksa marka sõjakahjutasu, välja-maksetav 20 aasta jooksul. Room ei olnud selles sõjas veel kaugeltki välja pannud oma viimast, mis aga sündis juba teises Püünia sõjas. Rooma rahvamajanduslik jõud tol ajal oli igatahes juba väga suur. Täpsed arvulised andmed sellekohta siiski puuduvad. Valitses veel naturaalmajapidamine. Riigil puudus eelarve. Elati tagavaradest. Olid sissetulekud suuremad kui väljaminekud, siis suurenesid tagavarad. Riigikassa täitis. Ja senat valvas hoolega selle järele, et tagavarad ei väheneks. Rooma sõjaplaan Karthagoga oli rajatud teatavasti kaitse sõja põhimõttele: võita aega ja hävitada lõpuks sõjaliselt tugevam vastane oma jõuküllusega. Oleks Room tõesti sõdinud Karthagoga Hannibali juhatusel, viimane vististi ei oleks pruukinud loovutada oma võimu Vahemeres Roomale. Kuid Rooma vastu astus välja ainult Hannibal, kes 15 aastat oskas pidada võitlust Roomaga, kehvalt Hispaania poolsaarelt ja Rooma enda maa-aladelt ammutatud tagavara-dega. Hannibali jõud Itaalias olid küllalt tugevad, et lüüa roomlasi. Kuid Rooma jõud olid pillatud laiali. Neid korraga lüüa oli võimatu. Ja Hannibali piiratud majanduslikud abinõud ühenduses transpordi raskustega, ei võimaldanud temale kauemat aega hoida koos suuremaid jõude. Aeg töötas seega Rooma kasuks. Hannibal pidi teotsema alalise pealetungi surve all, otsides lahingut, et lüüa vastast otsustavalt. Roomale aga ükski hoop, ei majanduslikult ega sõjaliselt, ei olnud otsustav küllalt. Tõsiasi on, et järjest suuremate väemasside kokkukogumine tõi endaga kaasa ka põhjapaneva pöörde kogu Rooma rahvamajanduses. Riik nõudis turult suurel hulgal leivavilja. Muidugi raha eest. Endise naturaalmajanduse asemel astub seega korraga rahamajandus, mille peamiseks tunnuseks ongi see, et kõik varad omavad rahalise väärtuse.

Karthago hävinemine tõi Roomale juurde uusi suuri rikkusi. Kõige pealt 40 miljonit marka sõjakahjutasu. Kuid ühes suhtes see võit oli hävitav Roomale endale: tematulemusena hävines pikkapeale Rooma võimu alus — ta talupoeg

Kolonel Ch. Archen'i lahkumine.

Neil päevil lahkus Prantsuse sõjaväe esindaja Balti riiges kolonel Charles Archen, minnes tagasi Prantsusmaale ja astudes ühtlasi välja sõjaväeteenistusest.

Oma kõrge intelligentsi, asjalikkuse ja südamlikkusega kolonel Archen on võitnud meie kõigi lugupidamise. Viibides üle 13 aasta meie keskel, vaatamata sellele, et ta alaliseks asukohaks oli Riia, ta on väga hästi tuttav meie riigi rajamise ja meie kaitseväge ülesehitamistöödega.

Kolonel Archen on sündinud 1874. aastal. Astus 1894. a. sõjakooli, mille lõpetamisel 1896. a. sügisel sai esimese ohvitseri aukraadi ja määrati teenistusse 69. jalaväerügementi. Ülendati leitnandiks 1898. a. ja kapteniks 1910. aastal. Oli fordi ülemaks ja 1912.—1913. a. teenis kaptenina XX armeekorpusse 4. kütipataljonis, kust viidi üle 1. ratsadiviisi 2. mootorturite divisjoni.

Selle divisjoniga, mis kuulus Sordé ratsakorpusse koosseisu, kapten Archen 1914. aastal läks Maailmasõtta, kus juba sama aasta sügisel määrati sama divisjoni ülemaks. Viibis pikemat aega rindel ja võttis osa ligi kümnest suuremast lahingust. Ülendati majoriks 1916. aastal.

1917. a. septembris lähetati Venemaale Prantsuse sõjaväe missiooni juurde. Aprillil 1918. aastal komandeeriti Soome, mille järele määrati Prantsuse sõjaväe missiooni osakonna ülemaks Peterburis. Sama aasta oktoobris määrati liitriikide sõjavägede staabiülemaks Archan-gelskis, kusjuures ta 1918.—1919. aastal võttis osa Onega ja Saleski lahingutest. 1919. a. augustis määrati Prantsuse sõjaväe missiooni staabiülemaks Balti riikides ja 1920. a. 16. septembril sama missiooni esimeheks. Sõjaväe missiooni ümbermuudustamisel 1924. a. määrati sõjaväeesindajaks Balti riikides. Ülendati koloneliiks 1928. aastal.

Kolonel Ch. Archen.

Omab väga palju aumärke, olles ühtlasi Au-
leegioni ohvitser, Vabadusristi kavaler, Karu-
tapjate ordeni kavaler, Kolme Tähe ordeni komandör, Valge Kotka ordeni komandör, Leedu suurkuninga Vitautase ordeni kavaler, Soome Valge Roosi komander, Lõuna-Slaavi Püha Sava ordeni suuropäälük, Vene Püha Anna ja Püha Vladimiri ordenite kavaler. T.

ja talupoegadest koosnevad Rooma leegionid. Room tõusis tolle aja maailmalinnaks. Sinna voolasid kokku põhjatud rikkused. Hoopis tulukamale kaubandusele toodi ohvriks talupoeg ja maapidamise huvid. Talupoeg ruineerub. Ja aegapidi talupojast legioonäride asemele astuvad provintsidest päritolevad palgasõdurid. Suure Imperium Romanumi kokkuvarisemisele aitas tugevasti kaasa tolle aja nõrke tehnika. Nimelt transport- ja sidetehnika. Viimaste puudulikkus ei võimaldanud suurt maailmariiki orgaaniliselt liita kokku üheks moraalseks ja administratiivseks tervikuks, vaid ta jäi lõpuni mingiks „provintside“ koondiseks, mis olid ühendatud keskvoimuga vaid lepingute alusel. Lepinglaste nime all tungisid Roomasse ka frangid, võttes paavstilt vastu endise Rooma Keisri krooni. Vanaaja rahvamajanduse kokkuvarisemine on samuti hõlpsasti seletatav — tehnika puudumisega. Tehnika puududes rahva-

majanduse, ka põllumajanduse, intensiivsemaks muutumine ei olnud enam võimalik. Rahva arvu suurenedes, kus puudulik tehnika ei võimaldanud enam Roomale uut sõjalist ekspansiooni ja uute rikkuste juurdevoolu, pidi paratamatult käima kaasas rahva üldine vaesustumine, seda enam, et suured rahasummad luksusesemetete omandamise eesmärgil valgusid järkjärgult idasse. Talupoja vaesustamisega endisest väikemaapidamisest arenes siiski suurmaapidamine, mille tähe all teostuski lõpuks majanduslik üleminek klassikalisele vanast ajast keskajega. Selle ajajärgu tähtsaimaks tunnuseks on naturaalmajanduse uuestiilmumine endise antiikaja rahvamajanduse asemele. Esiteks seepärast, et raha kadus ära ja teiseks, et teda enam ei vajatudki, sest suured põllumajanduslikud latusundijad produtseerisid ja tarvitasid kõik ise kohapeal.

Keskajega ja 30 aastane sõda. Keskaja feodaalne naturaalmajandus oli raja-

tud selle sõna otseses mõttes maapidamisele. Maarent, mille maahärrad said oma vasallidelt, need allvasallidelt ja viimased, lõpuks talupojalt, oli tolle aja kogu jõukuse algallikas. Maarendist peeti ülal ka tolleaaja ainuõiguslik sõjaline jõud — rüütelkond. Naturaalmajanduse mõrk kandejõud ja ta piiratud levikuraadius viis paratamatult nii maa poliitilise võimu kui ka ta sõjalise jõu äärmisele detsentraliseerimisele. Viimase tagajärjeks lahingtegevuses oli ka endise antiikaja massitaktika hävimine selle asendamisega nüütliku kaksikvõitlusega. Feodaalsõjaväes oli seega sama palju taktikalisi ühikuid kui rüütleid endid. Kuna feodaalkord talupoja vabastas sõjaväe teenistusest, siis väiksearvulisile feodaalhärradele pidi vastama ka väga väiksearvuline rüütelarmee. Nii ei tõusnud Delbrücki järele kõige suurem ristisõjavägi üle 8000 mehe. Ka puudus rüütelarmeel täiesti igasugune toidlustamise ja majandamise organisatsioon.

Rüütelarmee ise ristisõdade kaudu hävitas aga oma olemasolu alused. Idasse avati uued kaubateed. 14. ja 15. sajandil naturaalmajandus asendub uuesti rahvamajandusega pealegi selle süsteemi kõige halvemal kujul. Euroopa valitsejaks tõuseb tollest ajast tuntud rahalaenaja-liiakasuvõtja, kellest majanduslikult satuvad rippuvusse koguni paljud valitsejad ja vürstid. Ka feodaalne maahärra, koos oma vasallidega ja talupoegade ruineerub järkjärgult. Ta ei suuda enam kanda oma peamist kohustust — pidada ülal rüütelarmeed. Seega turul on tekkinud raha ja palju vaesestunud maa inimesi — kaks tähtsat eeldust uue palgalise sõjaväe loomiseks vürstide käsutuses. Palgaarmee ülespidamises vürste aitasid jälle ei keegi muud kui tolleaaja pankurid — rahalaenajad. Endisi laene kaeti uutega, kuni lõpuks börsile ilmusid riiklikud võlapaberid. Moodne riik oma keeruka rahamajandusega ja pangasüsteemiga on seega tõusnud eeskätt laenudest palgaarmee ülalpidamiseks. Samuti algas esimene tõsisem kapitalide rahvamajanduslik investeerimine kõigepealt sõjatööstuse ülesehitamise kaudu. Sõjatööstuse loomisega seal võetakse tarvitusele uued intensiivsed kapitalistlikule rahvamajandusele iseloomulikud meetodid. Verner Sombart tõendab koguni tagajärjekalt, et kogu moodne kapitalistlik rahvamajandus on tekkinud 15. ja 16. sajandi sõjapidamise vajaduste rahuldamise alusel. Ka moodsa tehnilise arengu algimpulssiks on sõjatööstus: esimesed sulatisahjud ühes tõusva rasketööstusega Saari piirkonnas ja Hessenis kuuluvad täielikult sõjatööstusele.

Tolleaja rahvamajandusest tekkinud palgaarmee kujunes lõpuks ka ei millekski muuks kui äriliseks ettevõtteks, mida aeti täiesti suurkapitalistlikul alusel. Palgasõdur ja suurtükk oli kaup, mida osteti ja sinna palgati, kus just selleks tekkis vajadus. Seda kaupa lasta seista ühe peremehe käes tasuta oli äriliselt kahjulik. Nii rändasid seega sõdurid ja suurtükkid ühelt sõjaväljalt teise, alul vähemate ühikutena, kaptenite ja majorite ettevõttel, hiljem peetud ülal oberstitelt ja kindralitelt, kes olid juba võrreldavad täiel määral moodsate suurkapitalistidega. Vahe palga vahel, mida makseti sõdurile ja tasu vahel, mille eest väeühikud palgati vürstidele, moodustaski oberstite ja kindralite ärisissetuleku. Tolleaja suurimaks suurpankuriks ja juhiks ärimeheks sõjaväljal kujunes Wallenstein. Sõjapidamise eeltingimused olid seega järgmised: vürstidelt palgaarmee palkamiseks tehtavad kulud koormasid üle rahvamajanduse; armee toitmine lasus talupoja õul, nii oma kui vaenlase, sest armee võttis ülespidamist sealt, kus ta ise parajasti asus; relvastuse armeele muretseid üksikud suur-töösturid; transpordasjandus ja juurdevedu sõjaväljale on veel täiesti korraldamata. Sellest üldpildist erineb tugevasti Gustav Adolphi armee, kes oma sõjapidamise Euroopa mandril oli rajanud eeskätt Rootsi hästi korraldatud rahvamajandusele.

18. sajand ja merkantilism. Lõppeva 17. ja kogu 18. sajandi sõjapidamise omapärased võib võtta kokku järgmiselt: a) võimalikult vähema verega peetava sõja ideaal keelab ära otsida lahendust ühes otsustavas lahingus, b) sõda peetakse matemaatiliste teaduslike reeglite alusel, mis nõuab teatavate punktide, positsioonide ja joonte oma alla võtmist, mis siis kujuneb strategia peaeesmärgiks, c) leivaga varustamine ainult magasinisüsteemi alusel viib 5päevateekonna süsteemi juurde, mis seob operatsioon taktikaliselt, d) tolleaaja rahvusvahelise õiguse kohaselt armeed oma riikide mandatäridena võisid pidada sõda ainult vastaspoole sõjaväega, mitte aga eraisikutega. Kõik need iseäraldused olid niivõrra lähedasti seotud tolleaaja riigi ja rahvamajanduse alustega, et nad järgneval 19. sajandil kaua aega jäid täiesti arusaamatuks. Arvati koguni, ja kui sageli võib seda kuulda veel tänapäevalgi, et 18. sajand ei olevat hoopiski mõistnud sõja põhiloomust. Sellele väitele peab otsustavalt vaidlema vastu.

18. sajandi riik oli absoluutne, totaalne oma võimus. Iga sõda 18. sajandil pani ka täielikult kaalule riikliku olemasolu. Vähe-malt võib seda öelda Preisimaa, Prantsusmaa ja Hollandi kohta, kus ka merkantilistlik

sõjapidamine oli kõige rohkem arenenud. Sõda peeti seepärast ka kõigi abinõudega, mis olid riikide võimuses. Absoluutsele riigile vastas seega täielikult ka „absoluutne sõda“, vast ehk veel suuremal määralgi kui praegu. Selgituseks olgu tähendatud, et absoluutse sõja mõiste tol ajal haaras endasse mitte ainult relvastatud võitlust, vaid ka igasugu muude abinõude tarvitamist, mis ruineerisid vastase. Mis aga siiski relvi sundis tol ajal kasutama ettevaatlikult — see oli riikide üldine rahavaesus. 30-aastane sõda, rahvamajanduslikult täieline mõttetus, oli koormanud kõik riigid üle võlgadega. Riigid seisis sõna tõsisel mõttes pankroti lävel. 18-sajandil olid seega sügavad põhjused sõjapidamiseski kalkuleerida, seda enam, et värbitud armeed olid pööraselt kallid. Ta kalkuleeriski ja mõtles välja põhimõtte, et sõda peab end majanduslikult ära tasuma. Rahvamajanduslikult ei ole mingit mõtet pidada sõda, mille kulud oleksid suuremad, kui koguni võidu puhul saadav kasu. Sõda pidada laenudega, nagu see sündinud seniajani, muutus seejärel vasti kuks ja vastuvõtmatuks igale tolleaaja poliitilisele juhile. Ümberpööratud, sõda pidi finantseeritama mitte laenudega, vaid protsentidega rahvamajanduslikest ülejääkidest. Nii mõtles ka kuulus Colbert Prantsusmaal ja Friedrich Wilhelm I Preisimaal. Mõlemad puhastasid riigikassad võlgadest, vabastades seega rahvamajanduse lõpuks vastiku liiakasuvõtja küüsisist. Colberti rahvamajandusliku ideaali väljendajaks sõjapidamises on mitte vähem kuulus marssal Vaubau, kes Prantsusmaa julgeoleku rajas eeskätt sõja ärahoidmisele. (Pidagem meeles ta kindluste süsteemi. A. T.) Sellele vaatamata, kord sõda alustatud, ta nõuab selle pidamist kõigi abinõudega, mis hävitavad vastaspoole majandusliku jõukuse. Eriti võitluses Inglismaaga, kelles Vaubau näeb Prantsusmaa peamist vastast, ta hindab selle võitluse majanduslikku iseloomu palju sügavamalt ja mitmekülsemalt, kui seda suutis järgneval sajandil koguni geniaalne Napoleon.

Vajadusest tõsta ja alal hoida kõigi abinõudega riigi rahvamajanduslikke sissetuleku

allikaid ka sõjaajal, tekkis põhimõte, et harilik kodanik sõjaajalgi ei pea üldse mitte tundma, et sõda peetakse. Eesmärgiks, mis sealjuures üles seati, oli: sõda niiviisi pidada, et maa produktiivsed jõud mitte ei kahaneks, vaid koguni tõuseks. Ka ei pidanud sõda maa tulevikku koormama üle hävitavate laenudega. Teiste sõnadega, sõda tuli pidada rahvamajanduse ülejääkidest. Sealjuures peab pidama silmas, et rahvamajandus tol ajal seisis veel võrdlemisi ekstensiivsel alusel. Tööstusmajandus, nagu nägime, oli alles arenemas eeskätt sõjatööstuse näol. Nii oli sõjapidamine juba insensiviseeritud, kuna sõda kandev rahvamajandus alles püsis veel ekstensiivseil alusel. Mõlemate vahel saavutada nõutav tasakaal oligi tolleaaja juhtide ülesandeks. Sellest siis ka nii imelikult kõlav ökonoomia põhimõte sõjapidamises, mis selles seisis, et miinimum sõjaliste ja majanduslike abinõudega saavutada maksimum tagajärgi politikas. Omapärane magasinisüsteem toitlustamise alal 18. sajandil järgnes püüdest hoiduda sõjapidamisel võimalikult juhuslikkusest, tehes armee juhi käes kindlaks võitluse abinõuks. Ka pidi see süsteem viima võimalikult tagajärgedeni, kus kohalikud elanikud midagi ei märkaks sõjapidamisest. Sama põhimõte oli maksev koguni vaenlase maale ilmumisel. Tagajärg pidi olema see, et vastaspoole talupoeg, vabanenud vaenlase ilmumisel maksudest oma riigi kasuks, luges viimase endale kõigiti soovitavaks, millega taheti võita endale vastase rahvahulkade poolehoidu.

Ülaltoodud sõjapidamise põhimõtete praktiliseks tulemuseks oli see, et Friedrich Suur koguni oma 17-aastase sõja viis läbi riigi igaaastastest jooksvatest sissetulekutest, kusjuures koguni iga järgneva aasta sõjaeelarve täpselt kokku seati. Sõjamajanduse aasta ei erinenud seega põhimõttelikult millegagi harilikust majandusaastast. Kohe pärast sõja lõppu riigikassa maksab välja miljoneid taalreid, et toetada rahvamajandust, vaatamata sellele, et sõja üldkulud olid tõusnud 25 miljonile taalrile.

Üldjooni Põhjasõja ajaloost Eestimaa alal.

Dr. phil. H. Sepa loeng KSK lõpetanud ohvitseride ühingu ajaloolisel ekskursioonil Narvas.*)

Pärast Narva vallutamist saigi Šeremetjev käsu minna Dünaburgi juurde. 1705. a. arenes peale peasõjavälja Poolas suurem sõjategevus Kuramaal, kus Leewenhauptil õnnestas lüüa Šeremetjevit Gemauerthofi juures. Kuid Šeremetjevi saades abiväge, oli ta sunnitud siiski tõmbuma Riia kindluse kaitsepiirkonda. Leewenhaupti tõmbumine siia võimaldas ajutiselt osa väeühikuid detašeerida Liivimaa kaitseks ida poolt maale sissetungivate Vene rüüstevägede vastu. Kuid Šeremetjevi vägede lahkumisel Kuramaalt järgmisel aastal tõmbas Leewenhaupt, kes Riia juurest läks Kuramaale, jällegi enese juurde Liivimaa kaitseks detašeeritud väeosad.

Edaspidised sündmused Liivimaal olenesid olukorrast peasõjaväljal. Kui Karl 1706. a. suvel Poolast Saksisse lahkudes oli sundinud Augusti järeleandmisele — loobumisele Poola trooni ja liidust tsaariga, alustas ta Vene-vastast sõjakäiku, suundudes Poola kaudu Leedusse. Tsaar polnud nüüd selgusel, mis on Rootsi kuninga operatsiooni eesmärgiks, kartes esijoonetema inimumist Balti rindele, arvates et Pihkva, Novgorodi ja tema Neeva jõe ja Soome lahe äärsed võidumaad on hädaohus. Säärane tsaari kartus mõjutas otsustavalt ka tema sõjategevust Liivimaal. Karli edasitungi kartusel kirde suunas küpses tsaaril järjekindlalt kavatsus teha Karliile edasitungi selles suunas võimalikuks, lastes põhjalikult rüüstata Liivimaad.

Üldse oli tsaari poolt okupeeritud maa ärganud aastate kaupa õige raske surve all. Esijoonest just Tartu, mida oli peetud alates Tartu vallutamisest 1704. a. peale peaaegu raskest piiramise seisukorras: Tartu linna kodanikkonna suhe lausmaaga toimus äärmiselt piiratult ja Vene sõjaülemuste kontrolli all, kus ei puudunud kõige raskemad kahtlustused üksikute kodanike vastu sideme pidamises veel rootslastele kuuluvate aladega, mis surmanuhtluse ähvardusel oli keelatud. Samuti oli valjusti keelatud ka Venele kuuluval lausmaal sideme pidamine veel rootslaste käes olevate aladega. Kui kurbloomilisi tulemusi võisid kaasa tuua venelaste kahtlustused, sellele osutab selgesti meie vaimuliku kirjanduse ajaloos nii tuntud isiku, kui seda oli Otepää õpetaja Adrian Virginius, traagiline saatus. Virginius, kes sõja esimestel aastatel oli energiliselt püüdnud kaasa aidata Rootsi vägede maakaitstes, organiseerides venelaste vastu talupoegi, oli saanud venelastelt „talupoegade oobersti“ nime ja langenud nende erilise viha alla. Kui nüüd peale Tartu languse ka Otepää piirkond oli langenud venelaste kätte, vangistati seal sinna tagasitulnud Virginius, keda süüdistati sidemete pidamises Rootsi aladega. Ei aidanud midagi eestkostmised, ka mitte Tartu rae poolt ja Virginius hukati 1706. a.

Kartusest, et Karl Venele pealetungil kasutab Liivimaad, valmis tsaari peas plaan viia Venele kuuluvast Narvast ja Tartust kodanik-

kond Venesse, kusjuures Tartu linn ja kindlus ise pidi hävitatama, Liivimaa lausmaal aga sooritama põhjalik rüüstamine. Selle tähise all toimuski siin 1708. a. kevadel ja suve alul venelaste tegevus. Liivimaa lõuna- ja keskosad langesid hirmsa laastamise ohvriks. Maa kaitseks jäetud Rootsi väesalgad ei suutnud muidugi hoopis suurematele Vene ratsaväeosadele vastu panna. Paanika oli nüüd üldine. Külad ja muud asulad hävitas tuli. Vili põldudel niideti ja see töö tehti osaliselt ääretu põhjalikkusega. Metsadesse põgenenud ja vaenlaste käest pääsnud talupoegi ootas nälg ja sellega kaasaskäivad taudid. Sel saatuslikul silmapilgul hävitati ka Tartu, kodanikkond viidi Venesse veebruarikuus, suvel aga pandi linn põlema ja lasti õhku Tartu kindluse müürid.

Kõik see Tartu ja Narva kodanikkonna Venesse deporteerimine ja Liivimaa laastamine osutus pea otstarbetuks julmuseks. Karl oli otsustanud peale Dnjeperi liini forsseerimise minna Smolenski kaudu Moskvasse, jõudes aga edasiminekul veendele, et otseteel Smolenski kaudu on edasi pääseda võimatu — venelased olid rüüstanud selle põhjalikult, suundus ta viljarikkasse Ukrainasse, jättes nõrgad seljatagused sidemed, lootes kasakate abile ja türklaste toetusele. Lõuna-Vene lagendikul arenes visa võitlus Rootsi ja Vene peavägede vahel 1708.—1709. a. talvel, kui Karl nähtavasti siit kaudu püüdis pääseda oma eesmärgile lähemale Orjoli kaudu Moskvasse. Karli ettevõtet takistas aga järsk sula 1709. a. veebruarikuus, mis oli ootamatult järgnenud ääretu külma talvele, mis võrdus umbes 1812. a. talvele. Nüüd tõmbus Rootsi vägi tagasi, asudes Dnjeperi ja selle harujõgede Vorskla ja Psjoli vahel, algati Poltava piiramist. Vene väed lähenesid Rootsi väele rõngana. 27. juunil 1709. a. toimus Poltava lahing, nagu teada, lõppes see Rootsi väe täielise lüüasaamisega ja lõpliku kokkuvarisemisega Perevolotšna juures. Kuningas, kes varemini oli Vorskla ääres saanud haavata, põgenes Türki aladele. Poltava lahinguga varises kokku kuulus Karli vägi. Poltava katastroofi tulemuseks oli see, et Taani kuningas ja Saksi kuurvürst August, kes vastu tahtmist olid olnud sunnitud loobuma Rootsi vastasest liidust, uendasid tsaariga Rootsi vastase liidu.

Ukrainas sõjategevusest vabanenud Vene vägesid kasutati osalt Poolas, kuid enamikult uueks vallutussõjaks Läänemere mail. Ukrainast tulles, saabusid nad Riia alla, mis 1709. a. sügisel sulustati. Riia piiramine oli tõsisem ülesanne, garnison suurearvulisem ja kindlus ise võrdlemisi heas seisukorras. Riia kindluse kaitse seisukorda seadmise eest oli eriti suure agarusega hoolitsenud Erik Dahlbergh. Pealetulnud talv takistas ka sõjategevust. Alles järgmise aasta kevadel jätkati piiramistõid energilisemalt. Venelastele tuli Riia piiramisel appi toitmoona puudus Riias ja linnas lahtipuhkenud laastav taud — katk, kuid, mis ka Vene väes tegi laastamistööd. Polnud ka lootust

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 37/38 s. a.

abile ja Riia kapituleerus 1710. a. alul. Pea kapituleerus ka Dünamünde; ka Pärnu, kus samuti katk tegi laastavat tööd ei suutnud kuigi kaua vastu panna. Jäi järgi suurimatest kindlustest Tallinn. Tallinna alla koondusid väed Narva kaudu ja Pärnu alt. Otsekohe piiramise alul oli katk ka Tallinnas lahti puhkenud. Tallinna kaitset Dietrich Friedrich Patkul. Esialgu oli Tallinna garnison võrdlemisi arvurikas. Garnisoni meeskonnale oli enne piiramist Rootsi saadetud lisaks abivägesid. Tallinna piiramises tõeliste piiramistöödeni ei jõutudki, venelased pidasid linna sulustatud seisukorras, jäädes äraootavale seisukohale, kuna linn olude sunnil ise kapituleerub. Et linna kapituleerimist kiirustada pidas Vene kindral Bauer läbirääkimisi ja sidemeid linnaga; ka komandandi Patkuli talitusviis oli kahtlane, mis ei jäänud tähelepanuta. Garnisoni ohvitseridel tekkis kahtlus Patkuli teotsemise vastu, teda süüdistati kindluse kaitsmisel loiduses ja koguni äraandlikkuses. Ka linna kogukonnas, eriti rae- ja suur-gildi ringides, näis valitsenud olevat vene sõbralikkus: üksikud juhtivad tegelased, nagu suure gildi olderman Lanting, näivad kindlasti olnud olevat äraandlikus sidemes venelastega. Septembri teisel poolel alustatigi nii komandandiga kui ka linna kogunenud aadli ja linna juhtivate ringkondadega läbirääkimisi kapituleerimise üle. Jõutigi kokkuleppele ja 29. sept. kirjutati kapitulatsioon tingimustele alla. Seega oli Rootsi kaotanud oma viimase ja tugevama kantsi Eestimaal. Poolteistsada aastat varem oli Rootsi võim Eestimaal, Eerik XIV ajal Tallinna kaudu. Tallinn oli siis olnud esimeseks kindlaks kohaks, mis Rootsi kätte läks Ida-Transbaltikumis Soome lahest lõuna pool; ka nüüd oli see Tallinn, kus Rootsi võim siin lakkas.

150 aastat varem oli Rootsi võim tunginud Tallinnasse ja Eesti alale, et sel teel ette jõuda taanlastest ja venelastest ning kindlustada tolleagseid Rootsi-Soome riigi piire lõuna poolt. Et säärane samm oli õige, osutab hilisem ajalugu.

Nüüd oli Rootsi võim lõplikult välja surutud Ingerist ja Eesti- ning Liivimaalt. Tsaar oli saavutanud siin suuremaid tulemusi, kui seda võimaldas 1699. a. kuningas Augustiga sõlmitud leping ja ka enam, kui seda sisaldas tsaari sõjategevuse kava Eesti- ja Liivimaa vastu 1704. a. Tsaar oli pääsnud Soome lahest lõuna pool laial rindel mere äärde ja sellelt suunalt olid tsaari võidumaad Ingeris enam kui vajalik kaitstud.

Lahendamata oli veel tsaari püüd vallutada Neeva jõe äärsete maade kindlustamiseks Kagu-Soome. Käkisalmi ja Viiburit tsaaril ei õnnestunud vallutada 1704, kuid 1710. a. sooritati see paralleelselt Eesti- ja Liivimaa kindluste vallutamiseks. See oli Soome vallutamise algusetapp. Järgnevatel aastatel jätkati seda täie hooga, mis osutus seda kergemaks, et Soome hea väljaõppega vägi oli viidud kodumaalt võõrsile võitlema Karli peavägede juurde, osa aga kuulus Leewenhaupti väliväkke, osa ka siinsetesse garnisonidesse ja Schlippenbachi ja Cronhjorti väliväkke. Suur osa neist oli leidnud hua Leedus, Poolas, Saksis, Ukrainas, Eesti- ja Liivimaal, Ingeris. Ja kui kodumaale tuli raske löök, puudusid hea väljaõppega, kogunud, hästi varustatud väed. Tuli suure kiirusega luua uusi väeühikuid.

Aastaga 1710 oli sõjategevus meie maal lõppenud. Terve sõjaaeg oli olnud eriliselt raske; korduvate Vene rüüsteretkede tõttu oli eriti palju elamuid ja asulaid muutunud ahervareteks. (Järgneb.)

Ratsaväe teotsemisest öösi. *)

Kapten J. V. TILL.

IV. Lahingtegevusest.

Sõjalise tegevuse praktika on näidanud, et ratsavägi on püüdnud vältida öiseid lahinguid ja pimedust kasutanud peamiselt vastasele läheneamiseks, vastase väiksemate esiosade tagasisurumiseks, kallaletungi lähtealusele asumiseks ja päevaste luurteadete täiendamiseks; lahingut aga alustanud valgeksminekul. Öiseid retki võetakse ette peamiselt väiksemate jõududega ja sellise vastase pihta, keda ootamatult võib tabada. Sagedasem nähe öisel tegevusel on kaitselahing, sest vastase jalavägi võib pealetungi alata igal ajal.

Seega öisel tegevusel võib aset leida:

a) kohtamislahing; b) pealetungilahing vastasele, kellega puudus kontakt või päevase lahingu jätkamine; c) kaitse organiseerimine väl-

jaspool vastase mõjupiirkonda ja vastase mõjupiirkonnas; d) retked; e) jälitamine; f) lahingu katkestamine ja taandumine.

Kas ratsavägi teotseb öösi ratsa või jalastatult, oleneb olukorrast, maastikust ja öö pimedusest, kuid peamiselt teotseb ta jalastatult või kombineeritult; erand ja soodsatel juhtudel võib julge, ootamata ratsarünnak ka häid tulemusi anda, kui seda teostatakse tasasel, läbipääsetaval maastikul, vastasele ootamata, lühikese löögiga ja kuuvalgel ööl.

a) Kohtamislahingust.

Kohtamislahing võib aset leida ainult juhusega ja pooltele ootamatult, nagu öisete rännakute, ümberpaigutuste ja retkede teostamisel. Kohtamislahing üldse nõuab juhilt äärmist otsustusevõimet ja kiiret teotsemist; neid nõudeid peab silmas pidama ka öösi, kuid palju suurema ettevaatlikkusega ja olukorra arvestusega kui

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 35/36 s. a.

päeval. Kohtamislahingut rännaku sooritamisel, kui on ette saadetud luure, ei või lugeda täiesti ootamatuks, sest vastase ilmunisest mõned teated luurelt ikkagi saabuvad.

Kuid siinjuures tuleb arvestada seda, et teated, mis saabuvad öiselt luurelt, on puudulikud, segased, nende kättetoimetamine vastavale juhile on raske, hilineb ja olukord jääb siiski segaseks. Seepärast on kasulik, kui vähegi võimalik lahingut alustada valgekminekul. Selleks ajaks on tarvilik välja jõuda enamvähem soodsamale kallaletungi lähtealusele, toimetada luuret, selgitada olukorda, lähemale tõmmata varud ja suurtükivägi ja ette valmistada kallaletungiks, et valgekminekul ootamata vastast rünnata. Siinjuures on tarvilik silmas pidada kõik julgestusabinõud: takistada vastase luuret, julgestada end tiivadelt ja oma kätte kiskuda öö jooksul kallaletungiks soodsamad kohalikud esemed. Kui öine rünnak andis edu ja vastane löödi tagasi, tuleb jälitamise suhtes olla tagasihoidlik, sest öise lahingu edu võib kergesti ebaeduks muutuda; sellepärast öise kallaletungi ülesanded peavad täpselt määratud ja piiritletud olema. Kui läks korda vallutada teatud eset, siis jalastatakse ja organiseeritakse kaitset; jalastatud osad paigutatakse rohkem koondatult kui päeval ja asuvad võitlusvalmis, et vastase kallaletungi tule, käsigranaatide ja tääkidega tagasi lüüa.

Järelikult kohtamislahing öösi kujuneks järgmiselt: pimedat aega kasutatakse vastase ülesotsimiseks, kiskudes teda osaliselt ühtlasi lahingusse, hargnemiseks ja kallaletungi lähtealuse asumiseks, kuna otsustav lahing aga toimub valgekminekuga.

b) Pealetungilahingust.

Kaitsele asunud vastasele öise ootamata pealetungi eesmärgiks on, kasutades pimedust lähenemiseks vastasele, ümber grupeerida oma jõud öö jooksul selliselt, et tagada soodsamat ja ootamatut kallaletungi vastasele valgekminekul. Seega käesoleval juhul öösi toimub vastasele lähenemine, tema esiosade ja luure tagasitõrjumine ja lahingukorda hargnemine.

Üheks edusaavutamise tingimuseks öisel kallaletungil on kallaletungi plaani lihtsus ja saladus; siinjuures tuleb arvestada ka seda, et vastane võib samuti kallaletungile asuda ja seega kohtamislahingu esile kutsuda; seepärast hargnemine kallaletungiks peab sündima eelosade kattel ja sellise arvestusega, et valgekminekul olla juba kallaletungi lähtealusel. Peale üldiste abinõude saladuse alalhoidmiseks pealetungivas osas on kasulik eelosade demonstratiivne tegevus teises kohas, et sellega alustada lahingutegevust varem ja vale suunas, viies vastast vale arvamisele ja kiskudes tema jõude pealöögi

andmise suunast kõrvale. Luuret toimetavad tugevad luurkonnad, kelle ülesandeks on ühtlasi vastase luure ja nõrgemad eelosad tagasi visata, katta kallaletungiva osa lähenemist ja lahingukorda hargnemist. Valgekminekul rünnatakse vastast ootamata vastavalt olukorrale kas jalastatult, ratsa või kombineeritult. Kui olukord lubab, siis on kasulik lööki rindelt siduda löögiga tiivalt.

Kui lahingut, mis on alatud päeval, jätkatakse ka öösi, siis on kasulik pimeduse kestel teostada ümbergrupeerimist ja ootamata vastast rünnata teisel. Sel juhul teostatakse peamiselt jalastatult ja analoogiliselt jalaväele. Selliseid öiseid rünnakuid teostatakse sageli sel juhul, kui ei jätku küllaldaselt suurtükiväge ülesande täitmiseks päeval; oma eesmärgilt peavad nad piiratud ja lihtsad olema, sest vastasel korral võib öine kallaletung rohkem kahju kui kasu tuua. Luuret öiseks kallaletungiks teostatakse juba enne pimedaks minekut vastavatest vaatluspunktidest, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse vastasele lähenemise võimalustele, vastase kunstlike tõkete asetusele ja gaasiluurele.

Kallaletungi on otstarbekohane teostada hommikupoolsel ööl, mil väsimus ja uni kaitsetele kõige rohkem mõju avaldavad. Demonstratsioon teisel, ootamatud tulelöögid, vastase häirimine mitu tundi enne kallaletungi algust, petteteotsemine on abinõud, mis vastast väsitavad ja kallaletungi soodustavad.

Kallaletungi algus määratakse kindlaks kas kellaja või leppemärgi järele. Kui vajalik, siis võetakse ühes ka teejuhid. Ootamatud rünnakul on kasulik rünnata vaikelt. Et oma inimesi ära tunda, selleks võib panna valged tunnusmärgid kas mütsi ümber või varukale. Lahingut peetakse peamiselt tääkidega ja käsigranaatidega. Kui vastane on tagasi visatud ja rünnatav ala vallutatud, tõmmatakse rasked kuulipildujad järele ja organiseeritakse kaitset vallutatud ala oma käes hoidmiseks või vastase vastukallaletungi tagasilöömiseks.

c) Öisest retkest.

Öine retk on operatsioon, mis tavaliselt algab ja lõpeb pimeduse kestel. Retke eesmärk on kas purustada vastase mingisugune osa või ootamata löögiga oma alla võtta mingisugune punkt. Siin on manöövri lihtsusel eriline tähtsus. Liikudes retkesse, on tarvilik arvestada kohtamislahingu võimalust vastasega ja tema poolt ette seatud varistega (lõksudega). Retke teostajale peavad olema täpsed teated vastasest. Maapealset luuret vahetult retke eel ei teostata, sest see võiks vastasele avastada retke kavatsuse; seepärast peab piirduma õhuluure, agentuur- kohalike elanike käest, vangidelt ja varem kogutud andmetega.

Retket teostav üksus julgustab end läheda maa peale ettesaadetud luurkondade ja piilkondadega. Liikumistee retkeesemeni valitakse võimalikult varjatult; liikumine sünnib tavaliselt ühes kolonnis. Välja jõudes sihtkohta, teostatakse täiendavat luuret, hargnetakse ja antakse löök vastasele, püüdes vastast võimalikult sisse piirata. Lahingut peetakse peamiselt jalastatult ja terarelvaga; iseäranis soodsatel juhtudel ka ratsa. Tulelööki tarvitatakse ainult sel juhul, kui retke eesmärgiks on vaid vastase tagalas paanikat tekitada.

d) Kaitse organiseerimisest.

Vaatleme alul kaitse organiseerimist väljaspool vastase tule mõjupiirkonda ja pärast selle piirkonnas. Kaitse organiseerimisel öösi pörkame kokku paljude raskustega. Öösi on äärmiselt raske juhtidel teostada isiklikku luuret, maastiku tundma õppida ja tulesüsteemi organiseerida; need asjaolud on kaitse organiseerimisel esmajärgu tähtsusega. Seepärast on tarvilik kaitse organiseerimisel ette saata tugevad katteosad, kes vastast kinni peavad hoidma kuni valgeksminekuni, et osad, kes kaitset organiseerivad, võiks valgeksminekul maastiku luuret toimetada, asukohti muuta vastavalt maastiku nõuetele ja kindlaks määrata tulesüsteemi. Peale katteosade peab kaitset organiseerija välja panema veel vahetu julgustuse.

Ettesaadetud katteosad vastase ülekaalulak pealetungil peavad järkjärgulist taandumislahingut, organiseerides variseid ja vastulööke, et rohkem aega võita; siinjuures lahingut peetakse jalastatult ja manöövrit ratsa; taandumisel purustatakse sillad ja lõhutakse teed; kaitse organiseerijal osal peab katteosade taandumistee ja suunad täpselt teada olema.

Nagu eespool nägime öise kaitse organiseerimistehnika eraldub päevasest juhi isikliku luure teostamise puudulikkusega; seepärast kõik korraldused tehakse peamiselt kaardi järgi, kusjuures üksustevahelised liitekohad määratakse ära täpselt ja kergesti kätteleitavate esemetega. Osade paigutus öisel kaitsel peab olema katkematu, ilma vahepealsete aladeta, et vastane kuhugi märkamatul sisse ei saaks valguda. Ratsaväe taktika öisel kaitsel läheneb jalaväe omale ja baseerub tulelöökidelle ainult lähedatel distantsidel ja lühiaegsetel jalastatud varude vastulöökidel. Pimeda tulekul luuakse võimalikult tihe tule- ja kaitsesüsteem. Suurem osa kuulipildujaid asetatakse kaitsepositsiooni ees serva lähedusse, igale kuulipildujale antakse kindlad tuleülesanded ja tulistamis sektor, kusjuures kuulipildujate kaugus üksteisest vastavalt maastikule 200—300 m. Juhid on kohustatud isiklikult kontrollima kuulipildujate asukohti; ohtlikumatesse kohtadesse on kasulik

ehitada kunstlikke tõkkeid. Varud peavad öösi asuma võimalikult lähedamal ja jalastatult. Hobuhoidurid asuvad kaitsesüsteemi sügavuses mingi varjendi taga. Varud peavad luurama ja tutvunema võimalike vastulöögi suundadega, et pimeduses mitte eksida. Vastulöögi suunad valitakse peamiselt kaardi järgi; öösi olgu varude arv suurem. Vastulöögi plaan peab olema äärmiselt lihtis ja sirgjooneline, vältides keerukaid manöövreid.

Kogu kaitsekava töötatakse hoolikalt välja: lühike, selge, lihtis kõigile võitlejatele ja peab teada olema lähematele naabritele.

Suurtükivägi peab asuma positsioonil laskevõimeline, osa suurtükke selliselt, et saaks vastast tulistada otsese sihtimisega. Soomusmasinad varitsevad soodsates kohtades, et anda kallaletungivale vastasele ootamatuid ja lühikesi lööke, abistades jalastatuid osi; selleks peavad teed löögiandmise suundades olema järele vaadatud ja parandatud ja tegevuskava kokkukõlastatud jalastatud osade tegevusega.

Tulevikusõjas võib sagedaseks nähteks osutada, et lahing ei lõpe õhtuks, tegevus jätkub ka öösi ja pealetungijal tuleb asuda kaitsele, olles vastasega kontaktis. Juhid peavad selliseid juhtumeid õigeaegselt ette nägema, et valgusega saaks maastiku luuret toimetada vastavalt kavatsetavale öisele tegevusele. Siin võib kaitse organiseerimisel aset leida mitu tegevuse variatsiooni: a) öösi on ette nähtud ühtlasi ka aktiivne tegevus, b) öösi kavatsetakse kaitsele asuda ja puhata eesmärgiga, et hommikul uuesti alata pealetungi, ja c) kavatsetakse üldse minna üle kaitsele mitte ainult ööseks, vaid ka järgmiseks päevaks. Kõigil neil juhtudel tuleb arvestada ka vastase võimalikku pealetungi, mis võib kergesti segi paisata ka kogu kaitsekava.

Kui kaitse organiseerimisel öösi on ette nähtud ka aktiivne tegevus, siis pimeduse tulekuga teostatakse ümbergrupeerimist ja ühtlasi pealetungi demonstratsiooni teisel, et vastase tähelepanu pöörata sinna ja kergendada kavatsetava kaitsepositsiooni organiseerimist.

Kui öösi aktiivset tegevust ette ei kavatseta võtta, siis on kasulik enne kaitsele asumist pimeduse tulekul demonstreerida kallaletungi, et sellega vastast häirida ja tema vastutegevust pidurdada. Et soodustada üleminekut hommikul kaitsele pealetungile, on kasulik hommikul pealööki teostavaid osi öö jooksul tagasi tõmmata ja puhkusele asetada, jättes rindele võimalikult kaitseks soodsal joonel vaid hädatarvilikud jõud.

Lõpuks, kui üldse kavatsetakse kaitsele asuda, siis kasutatakse ööd hargnemiseks, paiknemiseks ja kaitse organiseerimiseks vastavalt kaitsekavale, mis koostatud juba varemalt valgela ajal.

e) Taandumisest ja lahingu katkestamisest.

Lahingu katkestamine ja taandumine on öise tegevuse juures sagedane ja levinud nähe. Paljud taktikud arvavad, et organiseeritud taandumine kaasaja tuletehnikaga juures on võimalik ainult pimeduse kattel. Lahingu katkestamine võib olla ette kavatsatud, vastase surveta või survele. Esimesel juhul on öine taandumine kergem ja lihtsam. Sel juhul on öise taandumise eesmärgiks märkamatu vastasest lahti kiskuda ja ümbergrupeerida vastavalt muutunud olukorrale ja edaspidisele tegevuskavale. Seepärast on siin peamiseks ülesandeks taandamise moondamine, mida esimeses järjekorras saavutatakse nende osade (kontaktiosade) tegevusega, kes jäetakse rindele vastasega kontakti pidamiseks. Kontaktiosade ülesandeks on luua vastasele mulje, et rindel ei ole midagi muutunud ja osad asuvad endiselt oma kohtadel. Kui vastast on suudetud kinni pidada kuni valgeksuminekuni, siis mahajäänud osade hobused peavad käepärast olema, et kiiresti ja vastasele nägematult lahkuda. Taandumisel tuleb veel erilist tähelepanu pöörata liikumismüra (patareide lahkumine) ja tulede moondamisele, mida saavutatakse suurtükide ärasaatmisega *üks-haaval*, liikumisega *pehmet* pinda mööda, suurtükiväe tule, mootorite ja lennukite müra kattel. Taandumine peab sündima täielikul saladuse kattel; tuleb valvata, et kohalikud elanikud ei saaks teatada taandumisest vastasele enneaegu; taandumiskava teatatakse ainult vastavaile juhtidele. Esimeses järjekorras saadetakse tagasi kõik voorid ja tagala asutised, kuid mitte enne pimedaks minekut. On soovitatav vastasest lahtikiskumist alata kas umbes kesköö paiku, mil lahingutegevus on enam-vähem raugenud või kohe pärast pimedaks minekut, mil vastane ei ole suutnud veel valmistuda ette aktiivseks teotsemiseks; viimasel juhul on taandumisoperatsiooni läbiviimiseks rohkem pimedat aega, mis võimaldab kestvat liikumist varjumist. Üldine taandumisplaan seisab selles, et alul lahti kiskuda vastasest ja pärast juba teostada ümbergrupeerimist. Taandumisel vastase surveta lähevad tagasi esimesena varud ja teises järjus olevad osad, kes vastasega seotud ei ole; neist osadest määratakse ühtlasi ka kätteosad, kes peavad tagama peajõudude taandumist. Kätteosad asuvad positsioonile juba enne pimedaks minekut ja 2,5—5 km tagapool vastupanupositsiooni, vastavalt maastikule. Pärast kätteosade positsioonile asumist ja pimedaks minekut algavad taandumist rindele jäänud osad, kellele hobuhoidurid lähemale saadetakse, et kiiremat lahtikiskumist saavutada. Rindele jäävad endise olukorra markeerimiseks kontakti- ja luure-

osad. Peajõud pärast kättepositsiooni taha jõudmist kogunevad kolonni ja liiguvad määratud rajooni.

Taandumisel on kõige raskemaks küsimuseks side ja juhtimise organiseerimine. Vanemad juhid peavad asuma järelsalkade juures. Kõigi ülekaikude, kitsuste ja selliste kohtade juurde, kus on ette näha kolonnide ristlemist, saadetakse ette isikud, kes peavad vastutama kolonnide läbimise järjekorra ja liikumise reguleerimise eest. Sidet peetakse peamiselt ratsavirgatsite ja varemalt ettesaadetud sidemeeskondade abil.

Taandumine vastase survele sünnib analoogiliselt eespoolkirjeldatule, kuid siin tuleb arvestada järgmisi iseärasusi:

a) moondamist ja lahingust lahtikiskumise tagamist vastase survele saavutatakse sageli ootamata vastukallaletungiga vastasele või tulelöökidega, mis vastase tegevuskava segi paiskab;

b) sel juhul on taandumisaja algust raske täpselt kindlaks määrata; kuid igal juhul on otstarbekohane taandumist alata varem;

c) lahtikiskumine vastasest toimub järkjärgult: varud kas asudes kättepositsioonile või minnes vastulöögile, pidurdavad vastase survet, lasevad läbi esimesed taanduvad osad ja tagavad nende osade kaitse asumist järgmisel positsioonil; pärast seda kätteosad tõmbuvad kiiresti tagasi. Kui selliselt on suudetud vastasest lahti kiskuda, toimub taandumine edasi harilikus korras.

f) Jälitamisest.

Vastane organiseerides taandumist, püüab samuti selleks kasutada öiset pimedust. Siin on jälitaja esimeseks ülesandeks välja selgitada vastase taandumise algus ja suund, et õigel ajal alata jälitamist. Kui vastase taandumine on avastatud, siis peavad kõik osad algama pealetungi, et visata tagasi vastase kontakti- ja luureosi. Seega jälitamist alatakse esijärgu jalastatud osadega, et mitte vastasele võimalust anda pimeduse kattel lahti kiskuda. Hobuhoidurid tuuakse lähemale, et valgeksuminekul kiiresti alata jälitamist ratsa. Esijärgu osad, kes esimeses järjekorras algasid pealetungi ja ühtlasi jälitamist, peavad oma alla võtma vastase kätteosade positsiooni ja sisse tungima vastase taanduvate osade vahele; siin peavad esijärguosad näitama suurt algatus- ja otsustusevõimet iseseisvaks teotsemiseks, et mitte lasta vastasel lahti kiskuda ja rahulikult taanduda, sest kiire jälitamise korral korraldused sageli hilinevad. Esijärgu osad, tungides edasi taanduva vastase kannul ja tagasi visates vastase järelkaitse osad, soodustavad märksa edaspidist jälitamist; siinjuures võetakse suurtükiväe tule alla vastase lähemas tagalas ülekaigud,

ristteed ja võimalikud vastase koonduskohad. Esiosade tegevuse kattel koondatakse varud või jälitamiseks määratud osad eesmärgiga teostada paralleelset jälitamist; need osad koondatakse võimalikult kiiresti ja visatakse ette.

Jälitaja ratsaväeosa ajab lakkamatult vastast taga, püüdes öiste liikumistega jõuda mööda temast, löigates ära taandumisteed ja hävitades vastast nii moraalselt kui arvuliselt. Vastase taandumine tõstab jälitaja moraali; viimane suudab ka jälitamise raskustest kergemini saada üle. Teine küsimus on aga hobuste koosseisu ja jõuga, mis võivad kestval jälitamisel kergesti raugeda; seepärast peab iga jälitaja üksuse ülema eriliseks hooleks olema ka hobuste jõu alalhoidmise ja moonastamise küsimused.

Ootamatul kokkupõrkel öösi vastase järel-

kaitse osadega, kui vastane on suutnud lahingukorda hargneda, on soovitatav neist mööduda, teotesdes tiivalt või seljatagant, kusjuures löögid antakse peamiselt jalastatult. Ootamatul kokkupõrkel vastase taanduvate kolonnidega, peab neid otsustavalt ja kiiresti ründama, vastavalt olukorrale kas jalastatult või ratsa. Sel juhul julge ja hoolimata teotsemine viib taanduva vastase sageli paanikasse; selle tagajärjeks on, et vastane kas jookseb laiali või annab vangi.

Olles tutvunenud ratsaväe öise teotsemise iseäraldustega, näeme, milliste raskustega on see seotud. Et aga tulevikusõjas on paratamatud öised liikumised ja lahingud, siis peab pöörama öisele teotsemisele ratsaväe rahuaegses väljaõppes erilist ja hoolikat tähelepanu.

Kaitseliidu Antsla sügismanöövreist.

Nagu juba teada, teostusid neil päevil Võrumaal n.n. „Kaitseliidu Antsla sügismanöövrid“. Need olid esimesed suuremad manöövrid, kus kaitseliit riigikaitse vabatahtliku organisatsioonina võis täiel määral demonstreerida oma töö tulemusi, millised on saavutatud uue kaitseliidu organisatsiooniga pärast 1. detsembri 1924. a. sündmusi. Möödunud suurõppustel selgus, et meie vabatahtlik rahvuslik kaitseorganisatsioon riigi kaitsejõudude pres on leidnud rahva poolt üldist tunnustamist, kuna õppustele olid ilmunud ettenähtud malevaist tuhanded malevlased oma pealikutega ja sajad naiskodukaitslased oma eestvedajatega. Neid saavutisi olid tulnud jälgima ka kõrgemad riigijuhid, eesotsas Riigivanema ja Riigikogu esimehega ja vanemad kaitsevägejuhid. See on omakorda tunnistuseks, kui võrd ollakse huvitatud kaitseliidu olemasolust ning ta tegevusest Vabariigi Valitsuses ja ta kõrgemais kaitseväge staapides.

Vaadeldes möödunud manöövreid, muidugi vaid üldmuljete järele, ettevalmistuse ja organisatsiooni vaatevinklist, siis peab küll tunnustama, et kaitseliidu keskjuhatuse oma kvalifitseeritud tööjõududega on teinud ära väärtusliku töö. Ettevalmistuse tööd on teostunud hoopis erilises olukorras, võrreldes puht kaitseväge koondistega. Võtame näiteks kas või malevlaste koondamise ning ešelonide koostamise raudteedel, milline toiming laialipillatud malevlastega ei ole nii lihtis ja hõlpus. Kõik see näitab, et kaitseliit võib tarbekorral anda häid tööjõude kaitsevägele nii kõrgemate juh-

tide kui ka staabi teenistuse alal. Tänu põhjalikule ettevalmistusele teostusid suured manöövrid kõigiti korralikult ja kavakindlalt. Side töötas nii vahekohtu alal kui väeosade vahel hästi, kus peale kaitsevägest saadud sidevahendite ja meeskondade kaitseliitlaste kõrvale olid rakendatud tegevusse kaitseliidult endalt (Pärnu malevalt) konstrueeritud raadiovastuvõtu- ja -saatejaamu ja esmakordselt ka noorkotkad, kes olid signaliseerijaiks ja virgatseiks. Ristteedele ja teelahkmeile olid ülesseatud teenäitajad teede jaoks, samuti olid märgitud vastavate siltidega kõik kv. asutised ühes teeäärsete suunanäitajatega. Kõigis staapides ja kantseleides valitses usin töö, asjaajamine reeglipärane ja viidud sisse kõik vajalikud kaustad.

Ka juhtimise alal oli näha juba kindlamat süsteemi, võrreldes varemaegsete õppustega. Operatiivkäsud ja korraldused olid lühikesed, selged ja kujul, nagu nad leiavad käsitlemist kaitseväes. Eriti paistsid silma nooremate pealikutel lahingkäsklused, kus tulejuhtimiseks anti käsklusi külmaveriliselt, energiliselt ja määrustikuliselt. See näitab, et pealikud on saanud juba ühtlase kooli ning on ilmunud suvisete lõppõppustele küllalt teadlikult ja ettevalmistatult.

Mis veel teatud määral ei taha igal pool ja igal ajal hästi tulla välja (see oli mõne aja eest veel suuremaks puuduseks ka kaitsevägeõppustel), on kohanemine maastikule. Seda ei saa niivõrd kirjutada malevlaste

Vasakult: Antsla spordiplatsil manöövrite lõpuaktusel. — Naiskodukaitse esinaine pr. M. Raamol ja Võru Maleva propaganda pealik pastor J. Martensen. „Õeh, Mari, kas teeme õige üks rahupitp,“ lausub Jüri. — Riigikogu esimees ja man. üldjuht vestlemas. — Rüügivanem: „... Manöövrid näitasid, et kõik mehed ja naised andsid endast parema...“ — Manöövrite lõpueinel. — Edasi: ratsanikud, ratturid ja kokad.

teadmatusesse kuivõrd just n.n. „manöövri lohakusele“. Sellest puudusest ei saada üle puht nõudmisega, või käskluse, või kas isegi karistustega. Kohanemist tuleb kasvatada järjekindlalt ja peamiselt juhtide eneste kõikumata eeskujuga. Malevlane peab jõudma veenele, et kohaneda ei tule mitte juhtide heaksmeeleks ega pealtvaatajate imestuseks, vaid see on sõjalis-sportlik toiming, mis nõuab suurt osavust ja paindust. Malevlasel tuleb äratada huvi, mis teda surub maa külge igas olukorras, samuti kui hariilikku sportlast, või jahimeest, või võistluslaskurit oma ala külge, kes tunneb suuremat huvi võhikule paistvate üli-raskuste ületamises. Kunst ei ole juhtida tegevust püsti seisest, või tulistada vaenlast lahtiselt positsioonilt, või teha hüppeid ja liikumisi lähemat teed mööda, jättes kasutamata maastikult pakutavaid varjendeid, vaid kunst on seda toimida nägematult või märkamamatult vaenlaselt, maaga kokkusulatuna, sealjuures suutes jälgida vaenlast ja ta tegevust.

Kohanemine maastikule tuleks teha hu-

vitavaks spordiks, korraldades ka sellel alal võistlusi, nagu laske- ja spordi adadelgi. Nende ridade kirjutajal on alati silmade ees noorsõdurite imetus, kui nad esimest korda viidi maastikule ja kaadriallohviteridega näitlikult teostati lähenemist ahelikus lamavate noorte suunas Põhja-Eesti tavalisel väikeste lainetustega maastikul. Kaadriallohviterid, umbes 800 meetri kaugusest algavad lähenemist, olles algmomentil kõigile noorile nähtavad. Lähenemise alates kadusid ning ilmusid noorte ette vaid umbes 50 m kaugusel nendest. Kahtlemata äratas see nähe huvi nooris ning kiskus neid järeletegemisele. Nii peaks see teostuma ka kõikjal lahingõppustel, kus ei nähtaks raskusi sagedastest mahaheitmistest, riiete rikkumistest ega hiilimistest, kuid tuntakse nende ületamisteks jahimehelikku huvi ja rõõmu. Siis kaovad ära ka manöövris iseenesest need suured „kiirused“, millede pidurdamisele tuleb vahekohtul panna õige suurt rõhku ning hoolt.

Kuid ka maastiku kasutamise alal, võrreldes senisega, on märgata tunduvald edu-

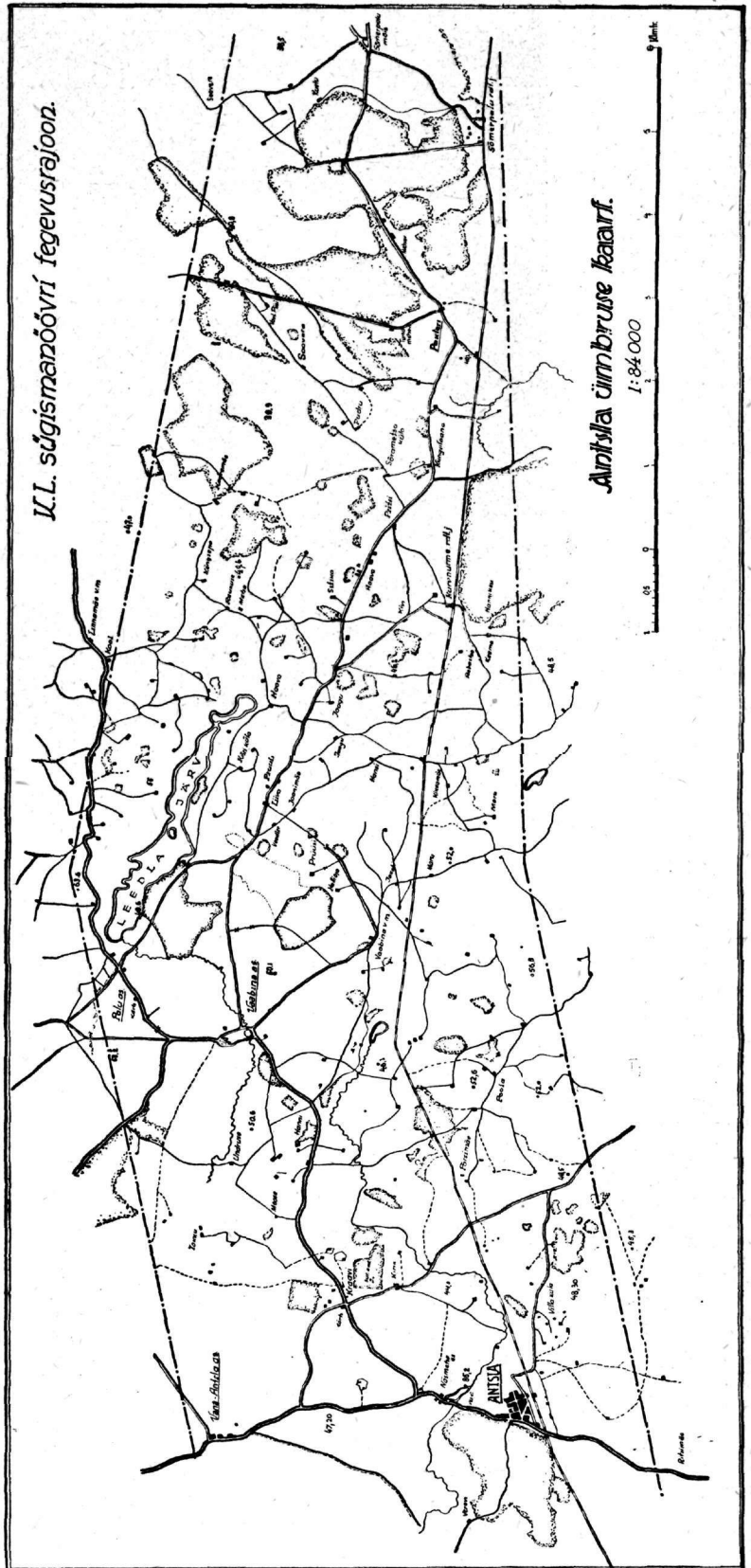
samme ning võib loota, et lähenevate aastate vältusel praegu esiletulnud puudused täiesti kaovad.

*

Manöövri tegevust jälgisid kogu aeg peale kaitseliidu ülima kindral J. Roska (teised kaitseliidu juhid olid kõik ametis), kes ise alaliselt hoolitses õppuste kordamineku eest, Riigikogu esimees K. Einbund, Kaitseminister A. Kerem, vabadussõjajärgne ülemjuhataja ja praegune kaitseliidu vanematenõukogu esimees kindral J. Laidoner, kamini abi kindral P. Lill, kaitsevägede staabiülem kindral J. Tõrvand mõne staabi ohvitseriga, 2. diviisi ülem kindral N. Reek diviisi juhatuses, 3. diviisi ülem kindral G. Jonson, san.-kindral Lossmann ja palju väeosajärgseid 2. diviisist, eesotsas kolonelidega J. Kruusi ja E. Kurskiga. Õppusi jälgis ka naiskodukaitse esinaine pr. M. Raamot. Pühapäeval saabus manöövreile ka Riigivanem J. Tõnisson, jälgides manöövri lõpp-tegevust „Torni“ mäelt. Rohkearvuline külalispeere leidis kaitseliidult korraldatud lahket vastuvõttu V.-Antsla majandusekoolis, kus hästi korraldatud ja riigile tulutoovas mõisas anti mugavat ulualust ja kooli poolt valmistatud maitsevat toitu, kõik „oma aias kasvatatud“ ainetest. Majandusekool eesotsas kooli juhataja härra Liibuse ja ta abikaasaga hoolitsesid külaliste eest suurima tähelepanu ja lahkusega. Kõik see jättis külalistes parimad muljed ilusaist päevadest Vana-Antslas ning sügava tänutunde.

*

Antsla sügismanöövrid olid võetud kaitseliidu 1932./33. aasta tegevuskavva. Neis malevais, kes võtsid osa manöövrest, oli pealike ja üksuste taktikaline väljaõpe suunatud ettevalmistuseks manöövri tegevusele. Juba möödunud suvel moodustati manöövri juhatus, määrati manöövri üksused, nende juhid ja valiti maastik. Viimane on valitud suure kaalumise ja jäädess peatumata Antsla ja Sõmerpalu vahelisele maa-alale raudtee ribas. Valitud maa-alal on maastik kõigiti väga soodne suuremate taktikaliste õppuste pidamiseks. Ta on mitmekesine murdmaastik, pakkudes õpetlikkust nii jala-, ratsa- kui suurtükiväe üksustele; eriti õpetlik maastikuliselt on Kurenurme mäed (Kurenurme rdt. j. ja Leedla järve vahel), mis valitsevad selles piirkonnas ning omavad nii läänest kui idast teotsevaile vägedele taktikalise väärtuse, mida nii ühed kui teised püüavad võtta oma valdusele. Tähendatud rajoon ei ole kaugel ka raudteest, mis ei nõua koondumisel manöövrise ja

Antsla ümbruse kaart.

1:84,000

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Vasakult: Manöövrite üldjuht selgitab olukorda Riigivanemale „Tornimäel“. — Manöövrite üldjuht ühes stabüliliga defileerivad paraadrännakul. — Õhukaitse relvad tegevuses.— Malevlased võtavad kehakinnitust. — Kaitseliidult endalt konstrueeritud raadio saate- ja vastuvõtajaam tegevuses. — Sinise poole juht selgitab olukorda Riigikogu esimehele, Kaminile ja Kaitseliidu ülemale.

sealt lahkumisel palju aega ega jõukulu; seal leidub ka rohkesti asulaid ja maju peavarjuks.

Manöövril võtsid osa läänest teotsevas osas — sinisel poolel Tartumaa ja Tartu maleva üksused, moodustades Tartu rügemendi kol.-ltn. P. Asmuse juhtimisel. Rügement oli kolmepataljonilises koosseisus, 2 patareid, eskadron, jalgratturite kompani, sidekompani ja vajaline voor. Võru, Valga ja Petseri malevate üksused moodustasid idast teotseva — valge poole Võru rügemendi neljapataljonilises koosseisus major J. Hiljuste juhtimisel. Rügemendi koosseisu kuulusid veel 2 patareid, eskadron, jalgratturite kompani, sidekompani ja voor. Kaitseliidu manöövrist osavõtavad kaitseliidu oma üksused olid täiendatud lennuväe, õhukaitse, side, voori j.t. osadega kaitseväge koosseisust. Eriti huvitavaks tegi ma-

nöövri kaitseväge lennuüksuste osavõtt, kes olid korraldanud oma erialalised õppused Lõuna-Eestis niiviisi, et osa lennukeid võttis osa ka kaitseliidu tegevusest, täites rügementide pealikuult esitatud soove ja ülesandeid.

Samuti oli vahekohtu aparatuur täiendatud kaitseväelastest.

Manöövri tegevus algas ja arenes õieti „lahinguväljale“ koonduvate väekoondiste katteosade, ülal selgitatud kõvendatud rügementide vahel, mis asusid lahingukorda pärast ešelonide mahalaadimist Antsla-Anne ja Sõmerpalu raudteejaamades, umbes 25 km kauguselt teisteisest. Mõlema poole katteosad said ülesandeks vallutada Kurenurme mägede joone, mis lõikab risti läbi tegevuse riba: valged läänepoolse serva 30.09 kella 1500-ks ja eelpositsiooni sissevõtmisega 30.09 kella 1000-ks V a a b i-

na as. ja Selli küla joonel, kuna sinised idapoolse serva 30.09 kella 1630. Kurenurme mäed asuvad siniste lähtekohast umbes 17 km ja valgete — umbes 11 km kaugusel, kuna valgete eelpositsioonid Vaabina as. ja Selli küla joonel, 16 km kaugusel nende lähtekohast. Mõlemate poolte rügemendi peajõud pidid algama liikumist koondusrajoonist kell 0900. Seega tõenäoline kokkupõrge poolte vahel ühel ja

mõlemad pooled kaitsele: valged Kurenurme mägede lääne servale ja sinised nendega kontaktis. Öösi jätkus vaid luuretegevus.

Teise päeva, pühapäeva, koidikul siniste brigaadi vasakul tiival muutunud olukorra tõttu, tõmbusid sinised tagasi Kraavi joonele ning asusid kaitsele, jättes nõrgad kontakti osad öösistele positsioonidele ja katteosad Vaabina as. ja Selli küla

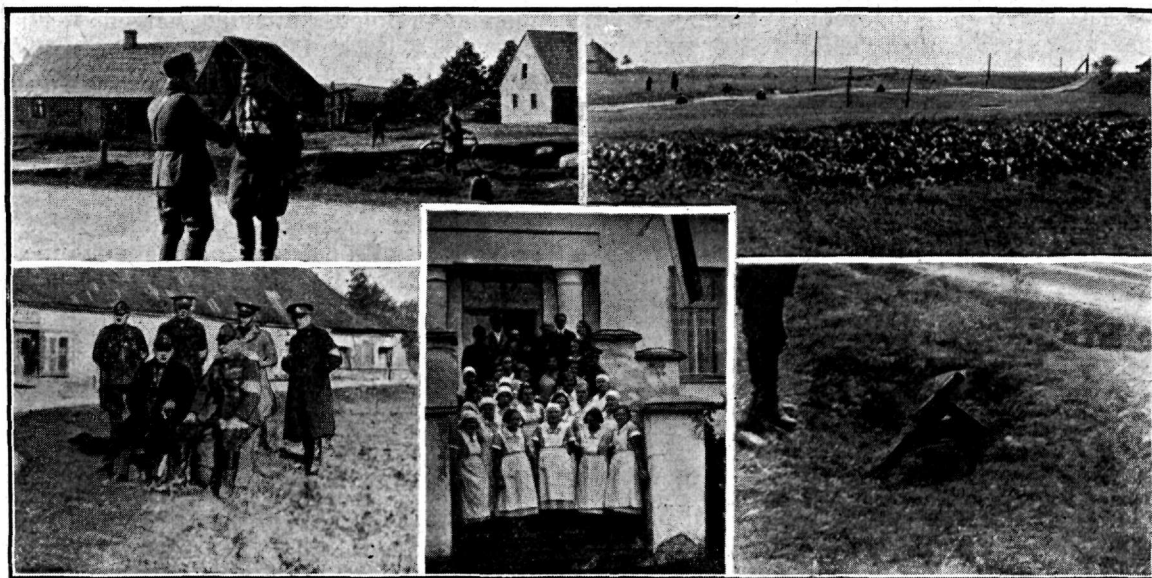
Vasakult: Riigikogu esimees ja ajakirjanikud eesotsas inform. pealiskuga ltn. A. Treufeldt'iga jälgivad „lahingutagajärgi“. — „Aga mis sa sis iks tiid kui na tuleva.“ — Mõnus laskepositsioon. — Valgete juht annab otsuse.

samal liikumise kiirusel peaks teostuma Vaabina as. ja Kurenurme mägede vahelisel maa-alal. Mõlemate poolte juhtide tegevuskava koostamisel eelseisva päeva ülesande täitmiseks osutub maastiku hinde tulemusena tegevuse peapingutuse rajooniks Kurenurme mäed. Mõlemad pooled püüavad tugevate luurüksustega vastase ennetavalt võtta oma alla neile määratud positsioonid, määrates selleks ülesandeks kõik oma kiirosad — ratturid ja ratsaosad ja isegi jalaväge veoautodel, mis astusid välja kella 0700 paiku. Kell 0930 leidsid aset esimesed kokkupõrked luurosade vahel Kurenurme mägede lääne serval. Sinised kui nõrgemad, taandusid, peatudes Vaabina as. joonel. Lahingu toitudes sügavusest vallutati valgetelt Vaabina as. ning pärast lõunat arenes lahing peajõudude vahel, kusjuures valged mängisid kaitse- ja sinised pealetungi tegevust. Tegevuse raskuspunkt osutus tegevuseriba keskkohal. Öhtuks asusid

joonele. Kell 0630 algasid valged üldist pealetungi, lüües kontaktiosad laiali ja tõrjudes tagasi katteosad. Jõudnud Kraavi positsioonide ette, asusid kallaletungile, murdes pealöögi suunas Kraavi küla rajoonis sisse, kus siniste vastulöögiga lokaliseeriti lahing ja lõpetati kell 1115 „lahingutegevus“. Pealiskaudse hinde järele paistsid mõlemate poolte juhtide otsused olevat vastavad olukorrale olukorra elementide analüüsi tulemusena, millede teostamised täideti kõigilt laitmatult. Nagu näha, jäid kõrgemad juhid võetud otsuste, tehtud korralduste ja teostatud „lahingutega“ kõigiti rahule. Lõpuks olgu tähendatud, et „lahingu ristimised“ algasid õhuväe kallaletungiga vägede mahalaadimisel raudteejaamades, millede kallaletungi takistati hävitajailt ja õhukaitse osadelt.

*

„Lahingule“ järgnes suur paraad-rännak, mis liikus N ä s s m õ i s a juurest läbi

Vasakult: Manöövrite juht pigistab ühe kohusetruima pealiku kätt. — „Lahinguväli“. — Manöövrite juhatus ja külalisi Vaabina kartuli mullal. — Vana-Antsla Majandusekool. — „Kaevikkahur“.

Antsla alevi spordiplatsile, defileerides Riigivanema, juhtide ja teiste külaliste ees. Paraadrännakut juhatas manöövri üldjuht kolonel J. Maide. Paraadrännak kestis $\frac{3}{4}$ tundi, jättes kõigiti võimsa mulje. Spordiplatsil rivistusid kõik väed üles, kus üldjuht tegi manöövri tegevusest üldise kokkuvõtte. Sellejärele tervitas pikemas kõnes manöövri tegelasi Riigivanem J. Tõnisson, tänades kõiki. Ta tähendas, et möödunud manöövrid näitasid, et iga mees ja naine on ka praegu valmis minema välja, kui meid ähvardab tõsine oht. Praegusel raskel ajal vajame enese meelekindlust ning seda oli manöövritel. Riigivanema kõnele järgnes hümn. Poolte juhid tänades omi osi, lask-

sid elada vastaspooli, kuna lõppsõnas pidas kindral Roska kaitseliitlastele sõjameheliku kõne ning lauldi traditsioonilist laulu „Eestimaa, su mehe meel, pole mitte surnud veel“. Sellele järgnes ühine lõuna, kus lasti maitsta rammusat värskekapsasuppi lamba lihaga ning kiideti naiskodukaitslasi maitseva toiduvalmistamise eest. Kogu lõuna aeg rōkkasid 8 orkestrilt vaheldamisi üle Antsla alevi ja ta ümbruse mõjuvad muusikahelid. Varstigi algasid ešelonide pealelaadimised ning malevlased valgusid laiali, et järgmisel päeval jälle jätkata oma igapäevast tööd ja aegajalt tuletada meelde ka neist manöövritest saadud õpiseid ja kogemusi oma isamaa kaitseks. A. La—

Kaitseväe elu.

Vabariigi Ohvitseride Keskkogu tegevusest eeloleval hooajal.

Ohvitseride Keskkogu talvine hooaeg algab ametlikult hooaja avamise balliga. Nagu tavaliselt korraldatakse ball tänava oktoobri teisel poolel ja nimelt 28. oktoobril. Tegelikult on hooaeg juba alanud: pärast suvist vaheaega näeme kasiinos jälle Garnisoni Ohvitseride Naisklubi liikmeid, kel südamel jõulupuu korraldamise mured; kohtame kursustest osavõtjaid, bridžiharrastajaid jne.

Piiratud aineliste võimaluste juures ei saa Keskkogu enesele ka tänava lubada midagi erilist, sellepärast tuli talvine tegevuskava koostada tagasihoidlikult, üldiselt endiste aastate tegevuse raamides. Kava koostamisel Keskkogu juhatus arvestas kohalikkude ohvitseridekogude ja tagavaraväe ohvitseride kesksektsooni juhatuse soove ja arvamisi: käva arutati läbi esindajate ühisel koosolekul 31. augustil s. a.

Kava kohaselt on V. O. K. juhatus sel sügissemestril varakult asunud mitmesuguste kursuste korraldamisele. Eeskätt tuleks nimetada kevadsemestril alustatud soome keele kursuse jätkamist. Soome keele tunnid on kasiinos teispäeviti kl. 1900—2100; õpetamine on pr. H. Rosenberg-Jürgensteini vilunud kätes. Esmakordselt tuleb tänava korraldamisele vene keele kursus, mille järgi tundi vajadust eriti juhtkonna nooremas generatsioonis. Vene keele tunnid on kasiinos teispäeviti ja reedeti kl. 1915—2015; lektoriks on major J. Lukas. Teiste võõrkeelte vastu näib huvi vaibunud olevat; osavõtta soovijate vähesest arvust tingitult muid võõrkeelte kursusi tänava ei korraldata.

On saanud kombeks enne hooaja avamise balli korraldada tantsukursus. Selle traditsiooni kohaselt on kasiinos praegu käimas uute tantsude ja uue „tantsustili“ õppimine. Tantsutunnid on teispäeviti ja reedeti kl. 2000—2100; õpetab hra A. Poolgas oma ruumides, Viru t. 4, sissekäik „Passaažist“.

Suure huvi osaliseks, nagu ikka, on saanud autojuhtimise kursused — kuigi neid kursusi on korraldatud varem mitmel korral, on osavõtta soovijate arv endiselt väga suur. Kuna talvised külmad ilmad on takistuseks autojuhtimise praktikumile, otsustati kursuse algus edasi lükata aprillikuu 1934. a. Täpne aeg ja osavõtjate jaotus gruppidesse tehakse teatavaks hiljem.

Kursustest huvitatud võivad lähemate seletuste ja andmete saamiseks pöörata V. O. K. majavanema poole.

Ühiskondlike teaduste loengute tsükli jätkamisest tänava loobuti peamiselt sel põhjusel, et eeloleval talvel on ette näha rida loenguid Kõrgema Sõjakooli lõpetanute seltsi liikmetelt ning kevadsemestril K. S. K. viimase lennu lõpetanute lõputööde kaitsmised. Selle asemel V. O. K. juhatus kavatab korraldada üksikuid ettekandeid aktuaalsetele teemadele nimekamatelt üldtuntud tegelastelt. On lootusi, et ettekannete sarja alustab kindral J. Laidoner, hiljem järgneks loenguid peatoimetaja hra E. Laamanni ja teistelt. Tagavaraväe ohvitseride keskseltsiooni juhatusel on kavatsusel ka omalt poolt korraldada rida loenguid sektsioonide liikmetele.

Meelelahutuste alal käib tegevuskava hariliku rada. Nagu algul tähendatud, korraldatakse talve hooaja avamise ball 28. oktoobril. Balli algus on kell 2200. Pääs ballile on nimeliste kutsetega. Lähem informatsioon antakse kogudele ja sektsioonidele ringkirjaliselt. Avalikule järgneksid V. O. K. kodukorras ettenähtud Uue-aasta vastuvõtu ball ja hooaja lõpu-ball. Hooaja kestel jätkatakse kontsert-perekonnaõhtute korraldamist Km. muusikakoore inspektori ltn. G. Rederi kaasabil ning Kaitseministeeriumi orkestri ja solistide kaastegevusel.

Five o'clockide korraldamise pühapäeviti on enda peale võtnud Tallinna garnisoni ohvitseride Naisklubi. Esimene kella viie tee on 15. oktoobril. Kutseid võib saada V. O. K. kasiino uksehoidjalt. Möödunud aasta eeskujul on ka tänava five o'clockidel ühtlushinnad ja „tasalülitatud“ menüü. Järgmisel kella viie teel 26. nov. korraldatakse käsitööde loterii, mille puhas sissetulek on määratud Vabadussõja Monumendi heaks. Viimane five o'clock on tänava 26. detsembril ühes jõulupuuga täiskasvanutele. Laste jõulu-

puu korraldatakse 27. detsembril kell 1600. V. O. K. eelarves jõulupuuks määratud 250 krooni antakse Naisklubi käsutusse.

Lõpuks tahaks juhtida tähelepanu Kaitseliidu Toompea malevkonna kontsert-ballile 4. novembril kasiinos, mille puhas sissetulek läheb malevkonna heaks. Ballikutsed on saadaval V. O. K. majavanema juures.

Bridžiklubi V. O. K. juures, kuhu on koondunud bridžiharrastajad tegev- ja toetavliikmed, käib endiselt koos neljapäeviti; kogumine kl. 1800. Klubi liikmetele on kohapealt võimaldatud eesti-keelse erikirjanduse hankimine — bridžikäsiraamatud on müügil mängude järelvaataja juures.

Nii lühidalt keskkogu tegevuskava. Võimalikudest muudatustest ja täiendustest informeerib „Sõdur“ lugejaskonda aegsasti.

Kogu sellest tegevusest võivad osa võtta ka tag. ohv. sektsioonide liikmed.

Soodustusi V. O. K. liikmetele.

Teatavasti oli 1932/33 talvehooajas V. O. K. tegevliikmetele ühes abikaasadega võimaldatud alandatud hindadega pääsmete saamine teater „Estonias“ ja reas esietenduskinodes. Käesoleval hooajal on keskkogu juhatusel korda läinud soodustusi osaliselt laiendada ka toetavliikmetele — sektsioonidesse kuuluvatele tagavaraväe ohvitseridele ühes abikaasadega.

Teatri selts „Estonia“ võimaldab kõigile harilikuhinnalistele etendustele pääsmete saamist 25% hinnaalandusega vastava kontramargi ettenäitamisel. Kontramargid ei ole maksvad muusikalistel esietendustel, võõrustendustel ja alandatud hindadega etendustel. Tingimuseks on, et kuu jooksul oleks vähemalt 200 soodustuse kasutajat. Soodustus on esialgu ette nähtud ainult tegevliikmetele ühes abikaasadega; tagavaraväe ohvitseride sektsioonidesse kuuluvate toetavliikmete suhtes ei ole teatri juhatus veel otsust teinud.

Hinnaalandusega pääsme saamiseks antakse piletikassasse kontramark ning esitatakse kaitsevälase sõidutunnistus või abikaasa V. O. K. alalise külalise kaart, (tagavaraväe ohvitseril tuleks esitada sektsiooni liikmekaart). Soovitav on ka piletikontrollijale esitada ühel ajal pääsmega tunnistus või kaart.

Kontramargid on saadaval V. O. K. kantseleis ja riidehoidja juures. Kontramargi kasutaja märgib sellele oma nime.

Kino „Bi-Ba-Bo“, Viru t. 11 võimaldab kõigile etendustele pääsu ühe astme võrra kallimale platsile (näit. 1. koha piletiga — rõdule, 2. koha piletiga — 1. kohale jne.). Soodustus on maksev ka tag. ohv. sektsioonide liikmetele ühes abikaasadega.

Kino „Gloria-Palace“, Vabaduse pl. nr. 3-a, võimaldab hinnaalandusega pääsu rõdule; pääsme hinnaks on 55 senti. Soodustus ei ole maksev esietendustel ja pühapäeviti peale kl. 1700. Soodustus ei ole maksev tag. ohv. sektsioonide liikmetele.

Kino „Helios“, Viru t. 4, võimaldab soodustusena pääsu rõdule 50 sendiga. Peale selle võimaldatakse viis korda kinot külastanule kuues kord sisseminek maksuta. Soodustus on

maksev ka tag. ohv. sektsioonide liikmetele ühes abikaasadega.

„Kino „Modern“, S. Tartu m. 4-a võimaldab hinnaalandusega pääsmete saamist: põrandale — 40 sendiga ja rõdule 55 sendiga. Soodustus ei ole maksev pühapäeviti pärast kella 1600. Soodustus on maksev ka tag. ohv. sekts. liikmetele ühes abikaasadega.

Pääsmete lunastamisel ja kontrollimisel kinodes tuleb tegevliikmetel esitada kaitseväelase sõidutunnistus ja nende abikaasadel V. O. K. alalise külalise kaart; toetavliikmetel, kes kuuluvad tag. ohv. sektsiooni — vastava sektsiooni liikmekaart jooksva aasta eest ja abikaasadel V. O. K. alalise külalise kaart.

Paar märkust „Riigikaitse õpetuse käsiraamatu“ üle.

Kaitseväge staabi VI osakond on välja andnud mahuka ja sisurohke teose „Riigikaitse õpetuse käsiraamat kesk- ja kutsekoolidele“, mille autoreiks A. Traksmann, J. Lukas ja M. Haber. Tahan käesolevaga puudutada vaid selle teose üht peatükki: „Koolinoorsugu Vabadussõjas“. Kuna viimane küsimus seni ülevaatlikumalt selgitamata, siis on siin võimalikud ebatäpsused, mis alalhoidunud puudulikkude materjalide tõttu täiesti mõistetavad. Ka märgitud peatükis leidub eksimusi, millele tahaksin siinkohal juhtida tähelepanu. Artikli esimene lause on küll ekslik. See kõlab järgmiselt: „Tallinna keskkoolide õpilaste organiseerimine kodukaitseks algas 1917. a. kohalikus reaalkoolis.“ 1917. a. teostus teatavasti vene märtsi revolutsioon. Et ühenduses sellega, või siis sama aasta enamliku oktoobri revolutsiooniga oleks koolides organiseeritud mingisugust „omakaitset“, ei pea võimalikuks. „Omakaitse“ algas tegevust teatavasti enamlaste võimu langemisel ja kujunes tugevaks okupatsiooni ajal, s. o. 1918. aastal. Ja sel ajal, teame, algas koolipoiste salajane organiseerimine „omakaitse“ tiiva all eesti riikliku ja iseolemise mõtte kaitseks. Ka on vaieldav, et omakaitse organiseerimine algas kõige enne reaalkoolis. Kas ei teostunud see nii mitte kommerts-gümnaasiumis, kus asja etteotsa rakendati vennad Riibergid, Friedrichson ja Pals? Edasi lause: „Kutsuti ellu Tallinna keskkooliõpilaste keskkomitee, mis teostes ka saksa okupatsiooni ajal.“ Nimetatud keskkomitee liikmena pean küll väitma: okupatsiooni ajal keskkomitee ei tegutsenud. Tegutses küll „Initsiatiiv rühm“, mis moodustus aga teistel alustel, kui keskkomitee.

Allpool leiame lause: „Kuna tung sellesse eriüksusse alatas suurenes, hakati sealt vabatahtlikke saatma mitmesugustesse rindeväeosa-desse ja vormeeritavatesse löögiüksustesse.“ Selle lause mõte võib lugeja jällegi viia eksiteele. Pole küll õige, et vabatahtlikke sellepärast hakati saatma rindele, et tung kooliõpilaste roodu suurenes... Vabatahtlikult mindi liinile. Mitte sellepärast ei sõidetud liinile, et kohapeal oleks kitsaks jäänud, vaid et liinil hädavajaliselt oodati abi. Ka ei ole vist õige, et Tallinnas jaanuarikuu 1919 vormeeriti kooliõpilaste pataljoni juurde õppekomando; kuulipildurite komando küll.

Need märkused puudutavad ainult artikli seda osa, kus on tahtud anda ülevaade Tallinna ja Harjumaa kooliõpilastest Vabadussõjas. Näeme, et eksitusi on sattunud õige rohkesti. Puuduvad antud korral lähemad andmed, et kas ka artikli ülejäänud osas leidub samal määral puudusi. Karta on, et see ka nii, sest näiteks

Tartumaa kooliõpilasi puudutades on tehtud samuti põhilisi eksitusi.

Tuleb kahjatseda, et teoses, mis määratud kooliõpilastele, artikkel kooliõpilaste vabadussõja-aegseist teenest jätab tõsiselt soovida, kuna selle andmeid on tõsiselt vähe kontrollitud, pealegi ei saa me selle järele kaugeltki pilti üldjoones, millist osa koolipoisid vabariigi loomisel etendasid.

Näiteks laiaroopaliste soomusrongide nr. 2 ja nr. 3 koosseisud koosnesid enamikus koolipoistest. Aga me ka teame, millist suurt osa soomusrongid etendasid kodumaa vabastamisel. Koolipoisse oli hulgana ka Kalevi malevas, jällegi meie paremas väeosas. Ja kas mitte Tartu koolipoisid ei moodustanud Kuperjanovi pataljoni alguskoosseisu?

See peatükk vääraks küll tõsiselt ümbertöötamist ja täiendamist. J. P.

Vastuseks J. P. märkustele „Riigikaitse õpetuse käsiraamatu“ kohta.

Ülevaade koolinoorsoo tegevusest Vabadussõjas ei võta oma alla mitte tervet peatükki, nagu seda ekslikult väidab lugupeetud J. P., vaid neli lehekülge, mis teeb välja ainult ühe kaheksandiku Eesti Vabadussõjale pühendatud peatükist. Rohkem ei võidud selleks lubada ruumi, vastasel korral oleks see kahjuks tulnud riigikaitse õpetuse peainetele; raamatus käsitletud ajaloolised teemad on aga eeskätt mõeldud sissejuhatauseks peainetele. Tohiks olla selge, et neljal leheküljel on võimatu kirjeldada kooliõpilaste tegevuse üksikasju või peensustes esile tuua ühe või teise koolinoorsoo isiklike teeneid, kuigi need olid suured. Ka ei ole õppe-raamatus koht sellisele üksikasjalikule uurimusele; viimane peab toimuma omaette ja väljenduma puhtajaloolistes teostes. Seepärast „Riigikaitse õpetuse käsiraamatus“ on piiratud vaid kõige üldisema ülevaatega.

Lp. J. P. väidab, et raamatus kooliõpilaste tegevuse kohta toodud „andmeid on tõsiselt vähe kontrollitud“. Ülevaade koolinoorte tegevusest Vabadussõjas baseerub andmetel, mis kogunud ja läbi töötanud Vabadussõja ajaloo komitee töijõud, kes küsimuse kallal töötanud pikemat aega, kasutades komitees leiduvaid dokumente ja isikute mälestusi. Selle uurimuse tulemused on avaldatud „Sõduris“ (vt. K. Tuvikene „Kooliõpilaste osa Vabadussõjas“, „Sõdur“ nr-d 31 kuni 40 — 1931. a.) ja osaliselt ilmunud ka ajalehes

„Vaba Maa“ 1931. a. Kõigil asjast huvitatul oli seega võimalus sõna võtta ebaõigete andmete ümberlukkamiseks. Kuna seda ei sündinud, tõendab kaudsest, et sündmused üldiselt leidsid õiget valgustamist. Missugustel andmetel J. P. väidab vastupidist, on teadmata.

Lp. J. P. leiab, et käsiraamatu järgi „ei saa me kaugeltki pilti üldjoones, millist osa koolipoisid Vabariigi loomisel etendasid“. Muu seas, ei ole midagi kergem, kui öelda, et see või teine artikkel, raamat jne. ei anna „pilti“ teatud küsimuses. Kirjelduse järgi pildisaamine on ju individuaalne asi, mis väga palju oleneb ka lugeja vaimsetest omadustest, mitte ainult kirjutuse autori oskustest ja osavusest sündmuse valgutada. Kõnealolev käsiraamat toob siiski esile kõik need elemendid, mille varal lugeja peaks saama ülevaate koolinoorte tegevusest Vabadussõjas. Oleks liigne neid siinkohal hakata kordama. Juhiksime vaid tähelepanu ka lk. 15—16-dale, kus lp. J. P. veelgi võib leida andmeid, mis iseloomustavad noorte tegevust. Käsiraamatu autorid on täiesti rahuldatud, kui praegune noorsugu tähelepanelikult läbi loeb ning igauks oma võimete kohaselt meeles peab needki andmed, mis käsiraamatus nende eelkäijate kohta on toodud. Nooruslik fantaasia suudab täiendada võimalikke lünke, ja sellegi kirjelduse varal oma silme ette manada tõetruid pilte eelkäijate sangaritegudest.

Edasi üksikuid märkusi selles järjekorras, kuidas küsimusi puudutakse J. P. artiklis.

Tallinna keskkooliõpilaste organiseerimine kodukaitseks algas tõesti 1917. a. võimlemisõpetajate A. Öunapuu ja Kann'u juhtimisel. Ligemalt selle kohta vt. „Sõdur“ nr. 31/32 — 1931. a.

Kas algatajaks oli reaalkool või kommerts-gümnaasium, selle kohta lp. J. P. ise näib olevat kahtleval seisukohal, mis ei lükka ümber käsiraamatus toodud andmeid.

J. P. väidab, et okupatsiooni ajal keskkomitee ei teotsenud, küll aga teotses „Initsiatiiv rühm“. Kuigi on olemas andmeid ka keskkomitee tegevuse kohta, ei ole siin käsiraamatu seisukohalt mõtet sellest tülüküsimust teha (võimalik, et üht organisatsiooni segati teisega), sest õpilasorganisatsioonid olid ju mõlemad; viimaste olemasolu fakti on tahetudki käsiraamatus ära märkida.

Et kooliõpilased vabatahtlikult läksid rindele, on raamatus mitmes kohas ära märgitud (vt. lk-d 67, 68, 70 ja 71), seepärast ei peaks seal kuidagi saama välja lugeda, et kooliõpilasi ainult seepärast saadeti rindele, et neil õpilasüksustes „kitsas“ oli.

Lp. J. P. peab raamatu puuduseks ka seda, et seal pole öeldud, et õpilasi oli laiaroopalisel soomusrongil nr. 2 ja 3, Kalevi malevas ja Kuperjanovi pataljonis. Kuperjanovi pataljoni kohta on see otsekohe tähendatud lk. 68-dal, teisi üksusi ei ole seal tõesti nimeliselt loendatud, käesoleva kirjutuse alul selgitatud põhjustel; neid on üldiselt nimetatud löögiüksusteks (vrd. lk. 67).

Lõpuks ei saa kuidagi asjalikuna võtta ka lp. J. P. väidet, et kui kord on tehtud „eksitus“ (J. P. arvates) Tallinna ja Harjumaal õpilaste tegevuse kirjeldamisel, küllap siis on eksitud kirjelduse muuski osas. Selliste väidete ei saa põhjendada käsiraamatu peatüki ümbertöötamise vajadust.

Autorid.

Käesoleva aasta üleriiklikest kaitseväge jalgpalli võistlustest.

Major A. Jõgi.

Vaatamata tublidele tagajärgedele individuaalaladel ja rahuldavale võistluste korraldusele, käesoleva aasta üleriiklikud kaitseväge spordivõistlused jalgpallialal valmistasid pealtvaatajatele mõningaid arusaamatusi, korraldajatele sekeldusi ja võistlejatele teatud rahulolematust. Arvatavasti ka jalgpallimeeskondade koostajad ei ole oma teguviisiga täiesti rahul. Paljudele jäi arusaamatuks, mispärast jalgpallis ei kuulutatud välja võitjat meeskonda ja ei antud määrustes ettenähtud auhindu. Arusaamatuste vältimiseks toon üleriiklike kaitseväge jalgpallivõistluste kohta alljärgneva selgituse.

Määruste kohaselt iga väekoondis pidi esitama võistlustele ühe jalgpallimeeskonna, kusjuures meeskond võis koosneda ainult ühe väeosa kaitsevaelastest. Määruste väljaandmisel arvestati väeosa meeskonna loomuliku moodustamise viisiga ja tugineti sportideelisele küljele, sest varematal aastatel samade võistlusmääruste

juures võistlustest osavõtnud väekoondiste poolt ei esitatud rahulolematusi vastase meeskonna mittedisportliku koostamise viisi kohta. Siin aga esmakordselt käesoleval aastal ilmusid mõningad takistused, mis ei võimaldanud arendada jalgpallivõistluste korraldamist loomulikkude rada. Pärast väeosade kohtamist üleriiklike kaitseväge jalgpallivõistluste ringis mõnede väekoondiste poolt esineti protestidega teiste väekoondiste jalgpallimeeskondade moodustamise viisi vastu, juhtides tähelepanu sellele, et teiste meeskondade koostamisel on rikutud võistlusmäärusi sisuliselt kui ka vormiliselt. Et väekoondistelt tuli proteste järjest juurde ja ka lõpuvõistluste kohta, siis jäeti kaitseväge 1933. aasta jalgpalli meistermeeskond määramata ja jalgpallis auhinnad välja andmata kuni protestide lõpuliku lahendamiseni. Kogutud andmetest selgus, et esitatud protestidel on põhjendusi ja jalgpalli eel- ja lõpuvõistlus-

test osavõtnud meeskondade koostamisel on olnud kõrvalekaldumisi võistlusmääruste sisulisest kui ka vormilisest küljest ning ühtlasi seega mitte küllalt osutatud tähelepanu üldisele kasvatuslisele küljele, mille tagajärjel võib tekkida umbusaldus üksteise vastu, halvates senist sõbralikku läbikäimist väeosade tegevsporlaste ja kehalise kasvatusjuhtide vahel. Ei saa lugeda loomulikkuks, kui ilma teenistusliku väljaõppe huvita väekoondistes viiakse üle paremaid jalgpallimängijaid juba ammu enne noorte õppekursuste lõppu ühest väeosast teise, või jälle paremate jalgpallimängijate koondamine sünnib ühest väeosast teise, kelle väljaõppealad täiesti erinevad. Selle kõige juures paistab silma eriti see asjaolu, et tähendatud kaitsevaelased väekoondise väeosadevahelistel jalgpallivõistlustel (mis korraldatud selleks, et kindlaks määrata väeosa meeskonda, kellel tuleb esineda üleriiklikel kaitsevää võistlustel) mängisid mitme väeosa meeskonnas ja üksteise vastu. Ei või ka see olla võistlusmäärustega kokkukõlas, kui ühe väe-

osa jalgpallimeeskonna koosseisus esinevad teised väeosast sinna juurdeläkitatud paremad jalgpallimängijad. Eeltähendatud asjaolud oleks vast küllalt kaaluvad, mis põhjustavad käesoleva aasta üleriiklike kaitsevää jalgpallivõistluste tühistamise ja korraldama uued võistlused uuendatud määruste järgi, mis ei annaks võimalust jalgpallimeeskondade koostamises väärnähte tekkimiseks.

Jalgpallivõistlustest võiks võtta osa kõik väekoondised igauks ühe meeskonnaga, kusjuures väekoondise meeskonda tuleks moodustada kogu väekoondise kaitsevaelastest. Võistlusmeeskonda ei võiks kuuluda need kaitsevaelased, kes kahel viimasel aastal on võtnud osa Eesti jalgpalliliidu poolt korraldatud Eesti esindusmeeskonnas välisriikidega maadevahelistest võistlustest. Poolleijäänud üleriiklikud kaitsevää jalgpallivõistlused võiks tulla korraldamisele veel käesoleval sügisel, sest seda parem, mida varem soovimata olukorra lõpulikult lahendada.

Tagavaraväe ohvitseride elust.

Tagavaraväe ohvitseride kesksektiooni juhatus koosolek 27. sept. V.O.K. kasiinos.

Tagavaraväe ohvitseride kesksektiooni juhatus koosolek peeti 27. septembril V.O.K. kasiinos.

Päevakorras oli häälekandja küsimus. Häälekandja on vajalik tihedama kontakti pidamiseks sektioonidel enda liikmetega. Sektioonide sissetulekud on niivõrd väikesed, et neist ei jätku postikulude katteks, kui nad tahaksid enda tegevusest liikmeid alaliselt informeerida. Koosolekul kaaluti mitut võimalust, kuid lõpuks jädi peatuma „Sõduri“, kui kõige odavama ja otstarbekohasema juurde. Iseseisev häälekandja oleks kalliks läinud ja sealjuures sisult kehavaks jäänud. „Sõdur“ aga isenesest, kui ainukene sõjateaduslik ajakiri eesti keeles, võiks olla huvipakkuv tagavaraväe juhtkonnale. Tema pühendaks igas numbris mõned leheküljed sektioonide teadetele, mis on vajalikud igale sektiooni liikmele. Peale selle „Sõdur“ healmeelil annaks ruumi tagavaraväe juhtkonna huvisid käsitlevatele artiklitele. Kõige selle juures jääks tema tellimise hind endiseks.

Juhatus otsustas sektioonidele soovitada

teadete avaldamiseks saatmist „Sõdurile“ alustada 1. oktoobrist. Samal ajal aga ka neile südamele panna, et nemad enda liikmeskonnas propageeriks „Sõduri“ tellimist ja temale kaastöö tegemist.

Päevakorra teise küsimusena arutati sektioonide liikmeile teenistuse leidmise võimalusi. Juhatusel on tulnud sektioonide liikmeilt töötsemisi ja ka juba tööpakkumisi. Paluti sekretäri organiseerida juhatus juures kohakuulamise büroo.

Lõpuks otsustati soovitada sektioonide juhatustel käesoleva aasta novembrikuu keskel kokku kutsuda sektioonide üldkoosolekud, et süvendada kontakti liikmete vahel, anda informatsiooni eelseisva talve töökaust ja kuulata ära liikmete soove.

*

Samal päeval esines merejõudude staabi ülem kaptenleitnant V. Martson Ohvitseride Keskkogu kasiinos kaitseväge staabi tagavaraväe ohvitseride sektioonile ettekandega meie merejõudude üle, toonitades, et tema arvamus järgi meil rannakaitseks osu-

tuvad kohaseimaks allveelaevad ja kiirtorpeedopaadid. Kuulajaskond oli väga huvitatud ettekandest, tõstes üles rohkesti küsimusi ja isegi väelusi. Kuulajate seas oli näha palju vanemaid reservohvitseri, kes on praegu tähtsaid tegelasi-riigijuhte. 05.10 teostus ettekanne mereväe tgv. ohvitseride sektsiooni korraldusel Sadama tehaste juha-

taja insener Maim'ilt teemal: „Kas võime osa sõjalaevu ehitada kodumaal?“ Huvitava loengus dir. Maim propageeris allveelaevade ja kiirtorpeedopaatide ehitamist kodumaal, milleks meil on kogemusi kui ka võimalusi. Osavõtt oli rohke ja mõtetevahetus huvitav ja elav. — a —

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Itaalia suured sõjaväemanöövrid 1932. a.

Fašismi 10-dal aastal, 1932. a. augustikuu lõpul Itaalias — esmakordselt pärast Maailmasõda sõjaväemanöövrid teostusid suuremas ulatuses. Seni oli neid korraldatud diviiside raamidest peamise eesmärgiga anda juhtimise praktikat väeosajärgsetele ja madalama astme juhtkonnale neile alluvate üksuste juhtimiseks lahinguolukorras, uute, pärast sõda kujundatud eeskirjade alusel. 1932. a. manöövrid olid loogiliseks sammuks edasi, kuna siin oli pandud teotsema diviiside diviiside vastu, et anda juhtimispraktikat juba väekoondiste ülematele ja treenerid neid käskude andmise tehnikas. Täielikuma pildi saamiseks tegevusest olid väeosad manöövrite ajaks täiendatud tagavaraväelastega sõjaaegsete koosseisudeni.

Manöövrid teostusid Umbrias, Perugia — Assisi — Gubbio piirkonnas. Sinised, kes olid koondumas rajooni umbes 75 km idapool ajaloo kuulsaks saanud Trasimeni järvest, omasid ülesandeks peale tungida Pergola ümbruses asuvatele punastele ja need tagasi visata. Punased, kelle koondumiskohaks oli Pergola — Scheggia rajoon, said omakorda ülesandeks suruda tagasi sinised. Selle tegevuse juures oli eeldatud, et mõlemad vastased asuvad oma peajõudude lõunapoolsetel tiibadel. Poolte koonduspaikade ja lähtekohtade kaugus üksteisest 60—70 km.

Sinise poole jõud moodunesid VII väekorpusest, kelle koosseisu kuulusid 19. ja 20. div., 1 ratur-bersaljeeride rüg., 2 pat., 3 motoriseeritud raske väljahaub. ja 10 cm suurt. gruppi, 2 motor. 15 cm suurt. gruppi, 1 motor. õhukaitse grupp, 1 kergetankide pat., 2 vaatluslennukite salka, 1 õhusõidu kompani, side-, sanitar- ja vooriosad. Punase poole jõud koosnesid VI väekorpusest, kuhu kuulusid: 18. diviis, 2. kiiresti liikuv diviis (divisione celere), 2 motor. raskehaub. ja 10 cm suurt. gruppi, 2 motor. 15 cm suurt. gruppi, 1 motor. õhuk. grupp, 1 kergetankide pat., 2 vaatluslennukite salka, 1 õhusõidu kompani, side-, sanitar- ja vooriosad.

Jalav. diviisid koosnesid 2 jalav. rüg., 2 mustsärkide (fašistliku miilitsa) pat., 1 hobuveoga väljasuurt. rüg. ja 2 väljasuurt., 1 kergetankide ja 1 mägest. suurt. grupp, side-, sanitar- ja vooriosad; iga diviisi käsutada peale selle oli veel 1 desinfitseerimisrühm keem. väeosadest ja 1 kergetankide kolonn vägede vedamiseks; pioneere juurde antud ei olnud. K.-liikuv diviis koosnes 1 ratsaväebrigaadist — 3 rüg. ja 4 mõõga ja 1 kuulip. eskadr., 2° ratur-bersaljeeride

pat., 2 motor. ja 2 hobuseveoga väljasuurt. gruppi, 2 väketank. komp. ja 1 siderühm.

Jalaväeüksused — nagu tähendatud eespool — olid täiendatud sissekutsutud tagavaraväelastega sõjaaegsete koosseisudeni; suurtükiväes oli viidud välja igast grupist 2 patar. Kogusummas võttis manöövritest osa ümmarguselt 2000 ohvitseri, 40.000 sõdurit, 6000 hobust ja kandelooma, 285 suurtükki, 54 tanki ja üle 2000 veoauto; isikulise koosseisu hulgas 600 reservohvitseri ja 20.000 reservsõdurit. Peale ülal loetletud sinise ja punase poole jõudude oli manöövri juhatuse käsutuses veel 22. jalav. div. (ilma ühe rügemendita), 1 udukomp. ja 1 segalennuväekoondis, kuhu kuulusid 1 päevase pommitajate, 1 hävitajate ja 1 kaugemaa pommitajate salk.

Maastik manöövrite piirkonnas oli mägene, kuni 860 m üle merepinna. Teda raamistasid: lõunast — 200 m lai Tiberi jõe org, idast 400 m kõrge Gubbio tasandik ja lõunast 200 m lai Chiascio org. Piirkonda läbis-tavad teed: Umbertide'ist Assino orgu mööda Gubbio poole, Perugia'ist üle Menagra Gubbio'sse ja üle Valfabrica Branca'sse. Tasandik lõunapool Assisi'ist on tublisti teederikkam. Üldiselt on maastik kaljune, kivine, pakub vähe võimalusi varjumiseks ja väljaspool teid raskesti läbipääsetav. Järsud tõusud ja kallakud teedel raskendasid tunduvalt vägede liikumist, seda enam, et manöövrite ajal püsis kuni 45°—50° sooja.

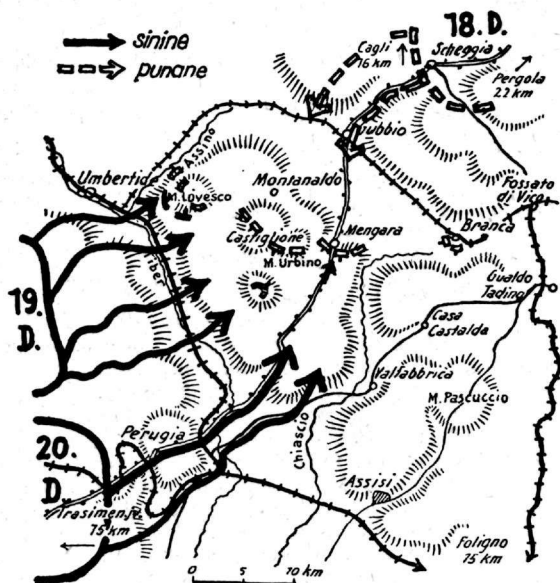
Manöövrid teostusid 21.—25. aug., puhkepäeva 23. aug.

Sinistele oli 20. aug. õhtuks teada, et tugevad punaste jõud on jäänud puhkusele Cagli juures, nende ratsavägi ühes ratturitega asub Pergola läheduses ja ratturiosad on jõudnud välja Gubbio ümbruskonda. Samaks ajaks siniste oma väed, VII v.-korpuse osad, olid Perugia piirkonnast Scheggia ja Cagli suunas edasi tunginud ja nende ratturiosad Tiberi jõe ülekäigud vallutanud.

21. aug. k. 0400 hakkasid sinised laial rindel edasi tungima ülesandega õhtuks vallutada Monte Urbino kõrgustikud ja Castiglione piirkonna, et siit järgmisel päeval arendada pealetungi Gubbio suunas. Luure toimetamiseks oli ette saadetud bersaglieride rügement, kes liikus ühe pataljoniga Perugia — Gubbio ja teisega Umbertide — Gubbio teede suunas; esmalt nimetatud pataljoni taga, Perugia teed mööda liikus üks jalav.

pataljon veoautodel, et kaitsta VII v.-korpuse paremat tiiba võimaliku vastaste kallaletungi vastu Chiaccio oru poolt. Lennuväele oli tehtud ülesandeks toimetada luuret Fossato di Vico ja Scheggia jooneni.

Olukord 21. aug.

Joon 1.

VII v.-korpuse osadest 20. div. liikus paremal kahes kolonnis. Neist üks — koosnedes m.-särkide pataljoniga ja ühe mägestiku suurt. grupiga kõvendatud jalaväe rügemendist — suundus Perugia'ast lõunapoolt mööda; teine kolonn, kuhu kuulus suurem osa diviisi jõududest ühes 1 m.-särkide pataljoniga ja 1 15 cm suurt. patareiga korpuse suurtükiväest, liikus läbi Perugia, suurt teed mööda Gubbio poole. Diviisi esimeseks märgiks oli: eelvägedele — kõrgustikud Tiberi idakaldal, peajõududele Tiberi jõe joon. 19. div., teetsedes vasakul, sattus läänepool Tiberi jõe maastikulistele raskustele ning oli sunnitud liikuma laial rindel jagunedes sealjuures veel kaheks ešeloniks; neist esimeses 2 jalav. rüg., 1 m.-särkide pataljon ja div. väljasuurt. rüg. liikusid 4 kolonnis; nende järele teises ešelonis — kolmas jalav. rüg. ühes 1 m.-särkide pataljoniga. Esimene märk nagu 20. diviisilgi: eelvägedele — kõrgustikud Tiberi idakaldal ja peajõududele Tiberi joon. Korpuse suurtükiväest oli antud iga diviisi käsutusse 1 raske väljahaubitsagrupp, millised liikusid hüpetena kolonnide järele; ülejäänud raskesuurtükiväe osad järgnesid 20. div. peakolonnile üle Perugia. M.-särkide pataljonide tegevusse saatmine oli diviisidele lubatud ainult VII v.-korpuse juhatuse nõusolekul.

Siniste edasitung arenes üldiselt takistamatult ja kava kohaselt, kui mitte arvesse võtta lühidat peatust Peruggias, Tiberi jõe sillas, kuhu punaste lennukitel läks korda visata pomme, millised ei sünnitanud siiski suuremat kahju. Keskpäevaks, pärast 25—30 km rännakut siniste osad olid välja jõudnud kõrgustikeile

idapool Tiberit, asudes siin puhkusele. Järgmisel päeval pidi siniste 22. div. (oletatav) jõudma piirkonda 20 km läänepool Peruggia'st.

Punastel oli 21. aug. varahommikul andmeid, et siniste ratturiosad on jõudnud Tiberi jõe rindelt Peruggia'st Umbertide'ni. Samaks ajaks oli punaste poole juhataja käsutuses veel ainult 18. div., kuna 2. k.-liikuv div. ja oletatava 17. div. osad pidid jõudma lõpule oma koondumisega alles 22. aug. Seepärast punase poole juhatuse otsustas nii kiiresti kui võimalik vallutada kõrgustikud läänepool Gubbio seljandikku ja need kuni teiste korpuse osade päralejõudmiseni oma käes hoida. K.-liikuv diviis oli mõeldud pärast seda suunata vaenlase lõunapoolse tiiva vastu, et tema tähelepanu siin oma peale tõmmata ja seega kergendada 18. div. tegevust, kelle ülesandeks oli anda vastasele löök rindelt. Sel puhul luure oli korraldatud: maapealne — rattur—bersaljeeride rügemendilt — Assino ja Chiascio orgude vahelises ribas; õhu — Trasimeni järveni ja rajooni lõunapool Peruggia'st. Bersaljeeride toetuseks anti 3 pat. jalaväge veoautodel, millistel läks korda enne siniste päralejõudmist vallutada ja hoida oma käes — vastase vihastele rünnakutele vaatamata — Monte Lovesco, Castiglione ja Mengara.

Ettevisatud osi kõvendati veel kolme hobuveo väljasuurt. ja 10 cm suurt. grupiga. Neile järgnesid 18. div. peajõud ühes 1 mägest. suurt. grupiga kahes kolonnis, milledest üks liikus Scheggia'st Gubbio peale ja teine põhjapool seda suunda. Mõlemad m.-särkide pataljonid — nagu siniselgi poolel — seati diviisi varru. Keskpäevaks jõudsid 18. div. osad Gubbio piirkonda, kus asusid puhkele; samal ajal div. suurtükivägi ühes korpuse suurtükiväe raskete patareidega asusid positsioonidele, et teetada ettevisatud osi, kes pidasid vastasega lahingut Gubbio tasandikust edela pool asuvatel kõrgustikudel.

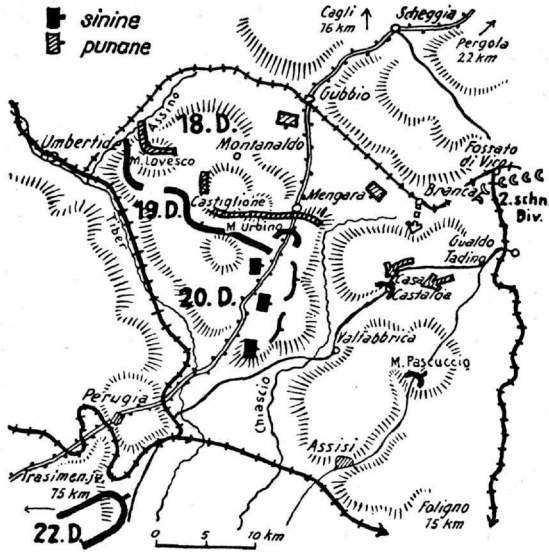
22. aug. sinised jätkasid pealetungi v.-korpuse juhatusele antud lähtejoonelt, kusjuures diviisid said ülesandeks: 20. div., liikudes üle Mengara, vallutada Gubbio ja 19. div. — vallutada Castiglione. Pealöögi pidi andma 20. div. v.-korpuse suurtükiväe ja tankipataljoni toetusel. Mengara ja Monte Lovesco juures vastasega kontaktis asuvad bersaljeeride osad pidid minema tagasi v.-korpuse juhatuse käsutusse. 22. aug. hommikuks 22. div. (olet.) osad olid koondunud rajooni lõunapool Peruggia'st.

22. aug. enne keskpäeva punased saatsid kogu oma jalaväe tegevusse: 18. div., kelle ülesandeks oli Gubbio'st edelas asuvate kõrgustikkude kaitsmine, pidi järgnevalt andma vastasele löögi rindelt, pärast seda kui on avaldunud 2. k.-liikuva div. tegevuse mõju. See viimane algas k. 0400 liikumist Pergola'st Fossato di Vico suunas ülesandega „lühemaid teid mööda teetsedes haarata vaenlase peajõudude lõunapoolset tiiba, et seega nõrgendada vastase oodatavat lööki 18. div. osade pihta“. Punaste varus Gubbio tasandikul mõlemad m.-särkide pataljonid ja üks rindelt väljatõmmatud bersaljeeride pataljon.

K.-liik. div. jõudis k. 1500, pärast 50 km rännakut Branca piirkonda, saates bersaljeeride rügemendi — mis oli kõvendatud 2 motor. väljasuurt. grupiga ja 1 väiketankide kompa-

Olukord 22. aug. keskpäeval.

Joon. 2.

niga — üle Branca ja Gualdo Tadino ette, et vallutada Casa Castalda kitsustik. Selle rügemendi eelvägi — üks pataljon — pörkas kitsustiku juures vaenlase vastupanule, mida ei läinud korda 22. aug. vältusel murda. Siniste juhatus pärast esimesi teateid punaste k-liik. diviisi tegevusesuuna kohta, oli saatnud rindelt väljakistud bersaljeeride rügemendi ühe pataljoni Casa Castalda ja Monte Pascuccio kitsustikkude sulgemiseks, kõvendades seda pataljoni ööl 22/23. aug. veel teise, sama rügemendi pataljoniga. Selle tagajärjel punaste k-liik. diviis ei pääsnud oma eelosadega kaugemale Casa Castalda'st, kuna tema peajõud jäid peatuma Branca juures. Vaatamata sellele nimetatud diviisi ilmumine lahinguväljale ei jätnud avaldamata oma mõju: peale VII v-korpuse juhatuselt diviisi vastu suunatud bersaljeeride rügemendi ka 20. div. — kelle ülesandeks teatavasti oli anda vastasele pealöök Gubbio suunas — oli sunnitud rindel esimeses järgus olevast 7 pataljonist 4 pataljonile käsu andma moodustada Valfabrica juures rinne Casa Castalda poolt ähvardavate punaste jõudude vastu. Samal põhjusel jäi siniste juhatus esialgu äraootavale seisukohale diviisi (2 jal. pat.) ja korpuse (2 mustsärki pat.) varude tegevusse saاتمisse mõttes pealöögi suunas. Selle ümbergrupeerimise tagajärjel seisis nüüd punase k-liik. diviisi vastu 14 km pikaks venitatud siniste tiib, kuna samal ajal 20. div. käsutusse jäi pealöögi andmiseks tegelikult kõigest 3 pataljoni.

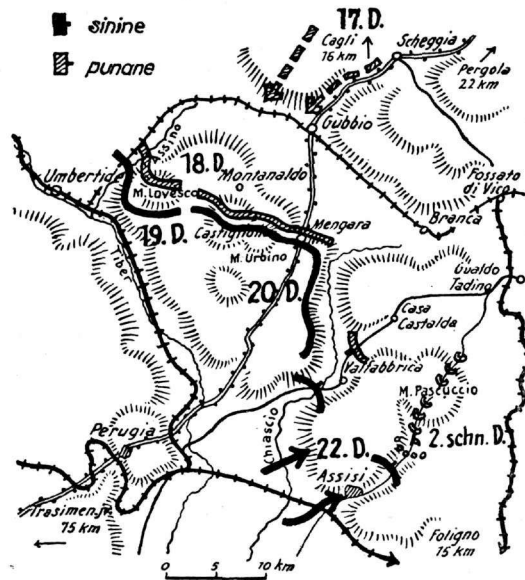
Pärast puhkepäeva 23. aug. jätkus manööver 24. aug. Varahommikul sinised algasid kallalitungi udukompaniit tekitatud udupilvede katte all ja paiguti sundisid vastase lahingepostid taanduma. Monte Urbino ja Mengara juures sõlmus äge lahing, kusjuures punased saatsid siin tegevusse kuni 7 pat. jalaväge. Pärast vahelduvat edu lahingus jäi Monte Urbino siniste kätte. Teistel 18. div.

rinde osadel olukord ilma suuremate muudatusteta.

2. pun. k-liik. diviis, kõvendatud ühe bersaljeeride pataljoniga VI v-korpuse varust, oli saanud ülesandeks anda Casa Castalda poolt löök siniste parema tiiva pihta põhjapool Valfabrica't. Selleks kahelt bersaljeeride pataljonilt ühes väiketankidega ja suurtükitle toetusel ettevõetud Casa Castalda vallutamiskatse ei annud aga tagajärgi ja rünnak rauges vastase positsioonide läheduses. Teistel sama diviisi osadel oli siiski rohkem edu: Branca'st Monte Pascuccio suunas teotseval ratsabrigaadil, milline oli kõvendatud 1 bersaljeeride pataljoniga, 1 väiketanki kompaniga ja hobuveo suurtükiväe osadega, läks korda Monte Pascuccio kitsustikku vallutada ja siit edasi tungida Assisi suunas, eesmärgiga sügavalt haarata vastase tiiba. Pärast 30 km l-rännakut need osad pörkasid umbes 6 km idapool Assisi't siniste kaitsele asunud ja suurtükitlest toetatud jalaväeosadele. Kuna kitsas, järskude kallakutega mägestiku orus puudusid võimalused hargnemiseks lahinguks, siis punased siit edasi ei pääsenud.

Siin kaitsele asunud siniste osad kuulusid 22. div. koosseisu, milline 24. aug. varahommikul manöövri juhatuselt oli antud sinise poole käsutusse ja VII v-korpuse ülemalt suunati Assisi rajooni. Selle diviisi 1 jalav-rügi. sai ülesandeks sulgeda Assisi — Monte Pascuccio kitsastee idapool Assisi't ja Chiascio jõe oru, kust läheb tee Casa Castalda, Valfabrica rajoonist Perugia'sse. Tähendatud ülesande ta ka täitis, pannes seisma punaste edasitungimise. Seega ka 24. aug. punase 2. k-liik. div. tegevus ei annud oodatavat edu.

Olukord 24. aug. keskpäeval.

Joon. 3.

24. aug. keskpäeva aegu saabus punase poole staapi armee operatiivkask, millest selgus, et põhjapool teotsevad punaste peajõud on tagasi

tõmbumas. VI v.-korpusele tehakse sel puhul ülesandeks Gubbio'st edelapool asuvad kõrgustikud nii kaua — 25. aug. — oma käes hoida, kui 17. div., mille osad hakkasid 24. aug. pärale jõudma Gubbio rajooni, asub kaitsele kõrgustikel põhjapool Gubbio't. Selle käsu kohaselt algas ööl 24/25. aug. lahingepostide katte all punaste tagasitõmbumine uutele positsioonidele Gubbio ees. K.-liik. div. pidi tagama taandumist ja pärast selle teostamist asuma tiivõ kaitsele Branca piirkonda.

Sinised kavatsesid 25. aug. pealetungi üle Mengara Gubbio suunas jätkata, kusjuures 22. div. pidi liikuma astmena parema tiiva taga üle Valfabrica ja Casa Castalda Fossato di Vico suunas. Pealetung, millist oli lubatud alata alles k. 0500, arenes seevõrra hoogsasti, et punased olid sunnitud korraldama vastulöögi varus olevate mõlema m.-särkide ja 1 bersaljeeride pataljoniga. Seda lööki, mis ulatus kuni vastase suurtükiväe positsioonideni olid sinised sunnitud pareerima oma varusolevate m.-särkide pataljonide abil.

Punare k.-liik. diviis samuti kiskus ennast 24./25. aug. öö jooksul lahti sinistest ja tõmbus üle Monte Pascuccio Branca suunas. Oma taandumist diviis kattis 3 bersaljeeride pataljoniga, milliseid ta pärastpoole vastase pealerühmuse tõttu kõvendas ratsa poolrühmendiga ja 1 hobuveo patareiga. Taandumisel ratsabrigaadi peajõud sattusid Gualdo Valdino juures ootamatult siniste bersaljeeride löögi alla, kes olid sooritanud 60 km pika haaramisrännaku Assisi'st üle Foglino ja nüüd ründasid punaseid ratsaväeosi lõunapoolt küljest.

Lõunaks 25. aug. sinised jõudsid välja: 22. div. — Casa Castalda, 20. div. — Mengara tasandik, 19. div. — Montanaldo; suurtükiväe positsioonide vahetamine oli samaks ajaks igalpool alanud. Siin lõpetati manööver ja kõik sellest osavõtnud ohvitserid koguti Gubbio'sse, kus Mussolini tegi neile ülevaatus ja esines kõnega, milles, sinimeerides manöövrit, tänas nähtud vaeva eest ja kriiputas alla tähtsamad etapid itaalia sõjaväe arenemiskäigus fašistliku riigikorra juures.

26. aug. korraldati Trasimeni järve läheduses üksuste lahinglaskmine, mille viis läbi üks 22. div. koosseisu kuuluvatest ja manöövri tegevusest mitte osa võtnud jalaväepataljonidest hulga kergete ja raskete suurtükipatareide osavõtmisel. Lahinglaskmise teema — kallaletung vastase eelpositsioonile ja selle rünnak. Märkideks olid kukkuvad peakujud. Neid teenivad meeskonnad olid paigutatud märkide läheduses asetsevatesse varjenditesse, kust nad telefoni teel saadud käskude järgi tõstsid ja langetasid kujud, samal ajal tulistas kergetest kuulipildujatest oma varjenditest (üldises laskesuunas). Nii viisi loodi olukord kaunis lähedane tõelikkusele, kus kallaletungija leidis rikkalikke võimalusi ennast harjutada tule ja liikumise kooskõlastamises vastavalt vaenlase tule ja tegevuse efektile, ühtlasi kohanedes üle peade ja läbi vahede tulistavatele oma patareidele ja

raskekuulipildujatele. Kallaletung, mille eel käis vastase tulistamine püssigranaatidega (tromboncino) lõppes rünnakuga.

Manööver lõppes üldise paraadiga, kus kõik tegevusest osa võtnud üksused: 4 jalav. diviisi, 1 bersaljeeride brigaad — 3 rüg., üks ratsabrigaad, 28 motor. rasket patareid ja 3 tankipataljoni kuningast ja Mussolinist mööda marssisid. Vaatamata väsimusele, ei olevat sõdurite meeleolu jätnud midagi soovida; elanikkonnas olevat valitsenud üldine vaimustus ja kõikjal kõlanud hüüded „evviva l'esercito“ (elagu sõjavägi).

Seesuguste manöövrite üksikasju loomulikult ei avaldata üldiseks teadmiseks ja ajalehtede kirjasaatjad ning teised kutsutud külalised saavad neid jälgida ainult kuskilt kaugemal asuvalt vaatepunktilt, kust ei ulatu nägemise detaille isegi piksilma abil. Mõningaid üldise iseloomuga kokkuvõtteid on siiski võimalik teha nende kohta. Nii, näiteks, paistab silma antud olukordade lihtsus ja nende tõepärasus võrreldes sõjaaegsetega. Tegevus sündis lahtisel tiival ja sisult kujunes välja kohtamislahinguks, mille läbiviimine nõudis juhtidelt terve rea otsuste võtmist kiiresti vahelduvas olukorras, ja väeosadelt suurt jõupingutust nende täideviimiseks. Eriti huvitavaks oleks võinud kujuneda pun. 2. k.-liik. div. tegevus 24. aug. siniste tiival, poleks mitte manöövri juhatus ruttanud temalt ette võetud haaramismanöövrit tõkestama 22. div. andmisega sinise poole käsutusse. Arvatavasti sündis see eesmärgiga sinistele kõigele vaatamata edu anda.

Sõdurid ja juhtkond, kelle hulgas oli kuni 50% reserviste, olevat näidanud üles suurt kehalist vastupidavust, sooritades kõrvetava päikese all pikki rännakuid järskude tõusude ja kallakutega mägestiku teid mööda ja teotsedes väga raskel mägisel maastikul; eriti silmapaistvad olevat olnud väsimatud bersaljeerid, kelle suuri rännakvõimeid ja kõrget liikuvust juhid kõikjal ohtralt utiliseerisid, kasutasid neid luureks, ettenihutatud punktide okupeerimiseks, liikuvaks varuks, kitsustikkude sulgemiseks ja lõpuks taanduva vastase jälitamiseks. M.-särkide pataljonide kohta seevastu ei saavat öelda midagi erilist, kuna need olles traditsiooniliselt varus, õieti ei saanudki ilmutada oma lahingvõimeid.

Ka motoriseeritud osade tegevus, kus muuseas katsetati kuuerattalisi maastikuautosid, erilisi mägestiku veoautosid ja uusi traktoreid k.-liik. osade koosseisu kuuluva suurtükiväe tarvis, olevat annud rikkalikke kogemusi, milliseid nimelt — pole siiski täpsemalt teada; sama tagajärjekas olevat olnud väiketankide tegevuse võimaluste uurimine.

Üldiselt 1932. a. manöövritel itaalia sõjavägi olevat esinenud kõigiti soodsas valguses ja annud hülglavat tunnistust nendest suurtest edusammudest, mis ta on teinud viimaste aastate vältusel.

(„Wissen und Wehr“ nr. 7, 1933. a. „Corriere della Sera“ 20.—30. aug. 1932. a. „Esercito e Nazione“ 1932. a. „Rivista Militare Italiana“ 1932. a.) Kk.

Sõjakirjandust.

LÄTI.

MILITARAIŠ APSKATS. Nr.Nr. 1, 2, 3 ja 4 — 1933. a.

Ülaltühendatud läti kaitseväge kuukirja numbrid on refereeritud eesti keeles läti armee leitnant K. Konstant'silt, kes viibis paari aasta eest meie lennuväes staažil. Ltn. Konstant's valdab eesti keelt täielikult, omandades selle staažil viibimisel. Staažil viibimisel ltn. Konstant's abielus ka eesti neiuga ning saadab oma puhkeajad mööda tihti siin.

Nagu näha refereeritud sisust, käsitletakse „Militarais Apskatsis“ peamiselt sõjateaduslikke küsimusi, milledest õige paljud huvitavad ka meid. Edaspidi refereeritakse üksikuid artikleid täielikumalt. Mõnest artiklist huvitavad võivad saada „Sõduri“ toimetuse kaudu täieliku eestikeelse materjali. Toimetus.

Nr. 1. Üldine jagu.

Jalavägi.

Kindr. R. Bangerskis. „Läti kütid ja nende tähtsus.“ — Läti kütide rügementide tekkimine ja nende lahingud. V. Damberts. „Rahvas ja natsioon.“ — Inimkonna areng perekonnast kuni rahvani ja riigini moodustab esimese ajajärgu, teises ajajärgus rahvas omas arengus, kultuuri kaudu, on tõusnud natsioonini, mida võib pidada inimkonna arengu kõrgemaks tipuks. Kol.ltn. Kleppers. „Missugused on hitlerlaste ja staalhelmlaste kavatsused.“ — Sakamaa sõjaliste organisatsioonide areng ja eesmärgid. I. M. „Desarmeerimine uue aasta lävel.“ — Sisus: 1913. ja 1933. aastad. Punased relvastamise võistluses sammuvad eesotsas. Uue aasta väljavaated. Statistilised andmed suurriikide sõjaliste jõudude üle. A. „Kuidas kommunistid kaotavad võitlused mitmesugustel rinnetel.“ — Kommunistide ebaedu „kolhoosidega“ ja täieline saamatus põllutööde korraldamises. Kapt. Dzenis. „Raudteede julgestamine sõja ajal.“ — Lätlaste vastutegevus enamlaste püüetele Vabadussõja ajal. Mitmesuguste väeliikide kallale tung raudteedele. Kapt. Pantelejev. „Põhisaisang.“ — Lapse mähkmetest kuni sõdurini. Inimese selja kuju. Harilik, normaalne ja sõjaväelik seisang. Anatoomilised ja füsioloogilised alused määrustiku nõudmistele sõjaväelise põhisaisangu üle. Kom. kapt. T. Spade. „Moodsa laevastiku koostamise alused.“ — Lahingulaevade omandus ja nende osa merelahingus. E. K. „Nõu- anne allohvitsereidele.“ — Mis tähendab komandada ja käskida? Kuidas väljenduvad julgus ja kangelaslikkus? Iseloomu arendamise alused. Artikkel on kokkuvõte „La Revue d'infanterie“ 1932 numbrites ilmunud artiklist. Kapt. Sture. „Mida õpetavad võitlused Kauges Idas.“ — Jaapani sõjavägede koosseisu ja tegevuse hinnang. Kol.ltn. A. Maurinš. „Oma algatuse võimest ja selle arendamisest.“ — Inimese psüühiliste võimete arendamine lahingulokorra kohaselt. Arst

kol. Brambats. „Uuemad tunnustused ja urimused sõjameditsiini alal.“ — Mida on annud rahvusvahelised kongressid? Tänavu aasta järjekorraline sõjameditsiini kongress Madriidis. K. Up. „Mõned küsimused juhtimise ja korraldamise alal.“

Mineviku peeglis.

Ohvits. k. t. A. Volfs. „Rasked mälestused.“ — Punaste tribunaalide tegevus Põhja-Lätimaa 1918./19. aastal.

Suurtükiväe alal.

Kol.ltn. Birkenšteins. „Suurtükiväe juhatus.“ — Üldised kohustused. Suurtükiväe ülema erikohustused. Kapt. Dinne. „Välisuurtükiväe rännaku võimalused talvel.“ — Kelkude ja suuskade kasutamine välisuurtükide veoks. Kelkude ja suuskade kirjeldus. Ltn. Abolinš. „Kinnise lahingpositsiooni luure.“ — Valemid suurtüki asukoha ja positsiooni katte kõrguse arvestamiseks.

Hobune ja ratsastamine.

Kapt. Taube. „Reidid.“ — Ettevalmistused kaugeteks matkadeks. Organisatsioon. Hobuste valik. Hobuste treening. Saduldamine. Jalgade massaaž. Matk. Alüür. Söötmine ja jootmine. Puhkused ja öökorterite korraldamine. Hobuse paigutamine öökorterisse. Valgustus. Kapt. Taube. „Polo.“ — Mängu kirjeldus. Ltn. Karklinš. „Poola kõrgem ratsakool Graudentis.“ — Kooli tegevuse kirjeldus.

Tehnika alal.

Ins. P. Reinhardts. „Lennuväe mootorite ja lennukite arengu suunad.“ — I. Mootorid. Lennuväe diiselmootorid. Jalbert diiselmootori kirjeldus. Lennuväe mootorid kompressoritega. Lend. vaatl. ltn. Greizis. „Lennuvägi sildade luure.“ — Ülesande täitmise tingimused ja luure täideviimine. Kapt. Bergmanis. „Lahinguvankrite tegevus udu ja suitsu kattel.“ — Suitsu katet loojate tankide koostöö teiste väeliikidega. Lahinguvankri enda uduga katmine. Suitsu kate soomusautode tegevuses. Ltn. Adamovičs. „Mida õpetada side teenistusest sõdurile lühikeses sundkaitseväge teenistuse ajal.“ — Väljaõppe korraldamine ja süsteem. Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus.

Nr. 2. Üldine jagu.

Jalavägi.

Kindr. Ed. Kalninš. „Põhja-Lätimaa sõjavägede tekkimine.“ — Esimesed rasked sammud. Põhjalaste esimese juhi Jorg Semitani mälestuseks. Põhjalaste jõudude loomine ja võitlused. Kol.ltn. A. Kripens. „Kalpaki pataljoni võitlused.“ — Vormeerimine ja esimesed kangelaslikud lahingud. Võitlused Auci ja Venta juures. Ajaloolise märtsikuu kallaletungi algus. Kol. A. Traksmann. „Eesti armee väljaõppe ja kasvatuse aluseid.“ — „Militarais Apskatsile“ kol. A. T. poolt kirjutatud artikkel, milles on antud ülevaade sõjaväe kasvatuse ja väljaõppe üle 15 aasta jooksul Eesti kaitseväes. Ltn. K—ts. „Eestlaste arvamised kergosade ja nende lahingutegevuse üle.“ — Mõöd, aasta „Sõduri“ nr. 44/45/46

paigutatud M. B. artikli kokkuvõte. P. Berzinš. „Sõda kui seltskondlik nähtus.“ Kol.-lt. Kleppers. „Kas suurriikide absoluutse neutraliteedi garantiid kindlustavad väikeste riikide puutumatus ja iseseisvust?“ — Mõlemad artiklid — sõjapolitilised ülevaated. Cand. hist. P. Dreimanis. „Rahvuslikud püüded, mis andsid tõuget võitlusele riikliku iseseisvuse eest.“ — XIX sajandi lõpul alanud rahvusliku ärkamise liikumise ülevaade. A. „Kust enamlased saavad võimalusi „viisaastaku“ fantaasiate jaoks.“ — Praeguse majandusliku seisukorra ülevaade Nõuk.Venemaal. Kol.-lt. Zids. „Teiste uuemad arvamused viivituslahingu üle.“ — Sakslaste teooria ja praktika. (Järgneb.) Kol.-lt. A. Maurinš. „Uuemad tunnustused jalaväe relvastuse ja organisatsiooni üle.“ — Inglaste, ameeriklaste ja sakslaste tunnustusi. Kol.-lt. Milevskis. „Snaiperite lahingväljaõpe.“ — Nägemise harjutused. Välikindlustamine ja maandamine. Topograafia. Taktikalised õppused. M. Avsjukevičs. „Missuguse piirini saab lühendada sundusliku kaitsevæeteenistuse aega.“ — Poola sõjaajakirjas „Bellona“ esineva kapt. V. Slominski artikli kokkuvõte.

Mineviku peeglis.

E. Prusas. „Kaunase linna saatus Vitauti ajal ja pärast sattumist võõra võimu alla.“ — Ajalooline ülevaade.

Suurtükiväe alal.

Kol.-lt. Birkenšteins. „Suurtükiväe side võrk.“ — Side võrgu organisatsioon ja kasutamine. Kol.-lt. Užans. „Laskmine mürsuga.“ Laskmine mürsuga elusate ja liikuvate märkide pihta. Kauguse eellaskmine, lastes mürsuga tundeliku sütikuga. (Järgneb.) Kapt. V. Mucenieks. „Helgiheitjate jaamad.“ — Helgiheitjate meeskonna ülesanded. Vaatlus. Esemad helgiheitjate valguses. Helgiheitja valguse vihu omadused. Asjaolud, mis mõjutavad valgustamist ja vaatlust. (Järgneb.) Lt. Beikerts. „Tõkketuli.“ — Näited tõkketule riba laiuse väljaarvestamiseks. Lt. Andersons. „Uus õhukaitse suurtükk.“ — „Wehr und Waffen“ andmete järgi, Hollandi „Siderius“ vabrikus valmistatud uue õhukaitse suurtüki kirjeldus. Lt. Andersons. „Poola suurtükivägi.“ — Koosseisu ja relvastuse lühike ülevaade.

Hobune ja ratsastamine.

Vet. arst kol.-lt. Soste. „Meie hobuste kasvatus areng.“ — Hobuste kasvanduse tekkimise ja arengu ülevaade Lätimaal.

Tehnika alal.

J. B. „Mineviku varjud moodsas riietuses.“ — Lendurid kui rüütlike aja traditsioonide hoidjad. Kangelaslikkuse ja endaohverdamise näiteid Maailmasõjast. Ins. P. Reinhardts. „Lennuväe mootorite ja lennukite arengu suunad.“ (Järg.) II. Lennukid. Viimase aja konstruktsioonide ülevaade. Kapt. Purinš. „Pioneeride mehhaniseerimine ja motoriseerimine.“ — Võimalused ja väljavaated Lätimaa oludes. Velv. P. Gaikis. „Automaattelefonierimine.“ — Areng. Põhimõte. Strowger-Antelco süsteem. Eelotsija. Väljakutsuja-otsija (I. M.). Keskaamad 1000 abonendi tarvis, I. M. tuhandeliste süsteemi järgi. Automaatkeskaamad 10.000 abonendi tarvis. Keskaamad 100.000 abonendi tar-

vis. Lt. Kalinš. „Sildade ehitamisest ja jögede ületamisest.“ — 1932. a. Berliinis „Mittler & Sohn“ kirjastuselt väljaantud raamatukese Übersetzen und Brückenbau mit Behelfsgerät für alle Waffen“ sisu ülevaade. Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus.

Nr. 3. Üldine jagu.

Jalavägi.

Kindr. Klavinš. „Kütid Surma saarel.“ — Surma saare tähendus. Kindlustuse ja võitluse eriasjaolud. Sakslaste gaasi rünnak. Kütide kõrge võitlusmoraal ja isamaalsus. Surma saar kui hea lahingkool meie kaitsevæelastele. (Surma saare all mõistetakse Üksküla läheduses, Düüna vasakul kaldal, käänakus asuvat maalapikest, mida kolmest küljest piirab vesi ja neljandast — sakslaste tugevad kaevikud. Juurdepääs sinna oli võimalik ainult öösi paatidega. Sel maalapikesel läti kütid kaitseid kuni 1917. a. Düünast üleminekut.) Kol. M. Jeske. „Jalaväe tuli kallale tungi lahingus.“ — Tule kava. Kuhu ja kuidas tulistada? Millal alata tulistamist? Tule baas. Lt. K-ts. „Eesti riigikaitse olukorras.“ — „Sõdur“ nr. 5 kaitseminister kindr. A. Tõnissonilt antud ülevaate lühendatud tõlge. Dipl. kol.-lt. A. Liebich. „Millega on seletatav enamlaste ebaedu Varsavi lahingus.“ — Poola sõjaväe esindajalt „Militarais Apskats'ile“ kirjutatud artikkel, milles selgitatud Varsavi lahingu sündmusi. Kol. R. Dambitis. „Kuidas kasutada kohalikke võimalusi kaitsevæe varustamiseks toiduainetega sõja ajal.“ — Mida õpetavad ajaloolised näited. Mispärast nurjus Napoleoni sõjakäik Moskva? Kuidas puudused varustuses viivitasid operatsioone Vene-Türgi sõjas. Kol.-lt. Lulaks. „Kas kohtamislahing on lahingu viis?“ — Väljüdes sakslaste, inglaste ja ameeriklaste arvamistest kohtamislahingu üle, kol. L. jõuab otsusele, et see pole lahingu viis, vaid seda peab arvestama kui kallale tungi lahingut. Kol.-lt. Ed. Kluge. „Mida peavad väiksemate üksuste juhid teadma igasuguste relvade ja väeliikide koostööst.“ — Allohvitseride ja nooremate ohvitseride väljaõpe relvade omaduste teadmises ja tegevuses väiksemate üksuste ülemate osas. Kol. lt. Zids. „Teiste uuemad arvamused viivituslahingu üle.“ — (Järg.). Sakslaste teooria ja praktika (lõpp). Kapt. Liepinš. „Prantslaste arvamused kaitsest laial rindel.“ Tulekate. Operatiivüksuste kaitte alla paigutatakse peajõud, et panna toime kas kallale tungi või taandumise manöövrit. A. „Tööinimeste elu ja surm“ proletaarlaste isamaal.“ — Tööraha majanduslik seisukord Nõuk. Venemaal. Kapt. Rob. Jansons. „Kuulipildujate üksuste kasutamine õhukaitseks.“ — Õhukaitse korraldamine rännaku ajal. Kol.-lt. I. E. Ozols. „Enamlaste ettevalmistused gaasi sõjaks.“ — Ettevalmistused gaasi kallale tungiks. Passiivne kaitse. Gaasi teenistuse eriteadlaste ja juhtide väljaõpe.

Suurtükiväe alal.

Kol. Risinš. „Rannakaitse suurtükiväe abil.“ — I. Belgia rannakaitse organisatsioon. Organisatsiooni põhimõtted. Patareide paigutus. Harilik patareide koosseis. Suurtükide sissead. Ranna patareid õhukaitseks. II. Kauge rannakaitse patareide organisatsioon. Tule juh-

timise meetod. Vaatlus õhust. Vaatlus vee alt (hüdrofoonide VP). III. Otsene rannakaitse. Väikeste kaliibrite tuli. Tõkketuli. IV. Abiteenistus. Ranna valgustamine. Udukate. Ohuvaatlus. Valmisolek. Purustamine ala. V. Saavutused. Sakslaste organisatsiooni positiivsed saavutused. Liitlaste edu vaatamata sakslaste organisatsioonile. Järeldused. (Järgneb.) Kol.-ltn. U ž a n s. „Laskmine mürsuga.“ (Järg.) — Kauguse eellaskmine, lastes mürsuga viivtussütilkuga (plahvatus peale rikošetti). Kauguse eellaskmine, laskmisel haubitsatest. Üleminek laskmiselt šrapnelliga laskmisele mürsuga. Kauguse eellaskmise lõpetamine. Kol.-ltn. Kulis. „Suurtükiväe võitlus lahinguvankritega.“ — Poola sõjaajakirjas „Przeglad Artyleryjski“ paigutatud kolonel Vienckovski artikli kokkuvõte. Kol.-ltn. Birkenšteins. „Korpuse suurtükiväe tegevus lahingus.“ — Kallaletungil. Kaitsel. Taandumisel. Kapt. Kalacis. „Õhukaitse suurtükiväe laskmisest.“ — Laskmine öösel. Bistaatiline meetod. Laskeandmete kindlakstegemine. Laskmine päeval. Kapt. V. Muceniaks. „Helgiheitjate jaamad.“ (Järg.) — Näpunäited vaatlajatele. Helgiheitjate kasutamise üldised määrused. Kuidas kasutada helgiheitjat rindel.

Tehnika alal.

Kol. Baško. „Side teenistus lennuväes.“ — Side jaotus. Side väeosadega. Omavaheline side õhus. I. M. „Saksamaa lennuvägi.“ — Eralennuasjanduse seisukord ja lendurite väljaõpe Saksamaal. Kapt. Kandis. „Kuidas prantslased korraldasid auto transpordi Maailmasõja ajal.“ — Auto transpordi seisukord sõja alguses. Auto transpordi osa Verduni lahingus 1916. Auto transpordi osa liitlaste sõjavägede ümberpaigutamisel üle Alpide, purustatud Itaalia sõjavägede avitamiseks 1917. Auto transpordi seisukord 1918. a. alguses. J. Z. „Autode ja traktorite tööstus Nõuk. Venemaal.“ — Autode ja traktorite vabrikute produktsioon. Traktor — Venemaa valitseja. Hiigla projektid. Amo ja Nižnij-Novgorod — Nõuk. Venemaa tähtsamad autovabrikud. Kv. topogr. ltn. Kalinš. „Jõe laiuse mõõtmise vastase otseses läheduses.“ — Jõe laiuse mõõtmine kaardi järgi. Jõe laiuse mõõtmine õhu ülesvõtete järgi. Jõe laiuse mõõtmine ekkeri abil. Järeldused. Major R. Javrovski. „Materjalide võimalused moondamise vaipade ja võrkude valmistamises.“ — Praktilised näpunäited materjalide ettevalmistuseks. Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus.

Nr. 4. Üldine jagu.

Jalavägi.

Kol.-ltn. A. Kripens. „Kalpaki pataljoni võitlused.“ — 6. märtsi lahing. Kol. Kalpaki surm. Kindr. (kol.) Balodis võtab juhtimise oma kätte. Saldus, Jaunpils, Biksti ja Livberze vallutamine. Ümbervormeerimine Läti üksikuks brigaadiks. Kapt. Deglavs. „Rahu kindlustamisest.“ — Kas igavene rahu on võimalik? Meie iseseisvuse saavutamine, rahulepingud ja mittekallaletungi-lepingud. Genfis sõlmitud Väikse Ententi organisatsiooni pakt. Uuema aja rahvusvaheliste vahelkordade põhimõtted. Prantslaste konstruktiivne kava. Kol. A. Traksmann. Eesti armee kasvatus ja väljaõppe alused. — Kõrgem sõjaharidus. Allohvitserite ettevalmistamine ja nende teadmiste täiendamine. Üleaja-

teenijatekool. Sõdurite väljaõpe. Kol. G. Karlsons. „Uuemad tunnustused, mis on ammutatud prantslaste sügismanöövrimest.“ — 1932. a. sügisel aset leidnud manöövrimeste kirjeldus, väljaõppe sõjakirjanduse andmete järgi. Kol. R. Dambitis. „Varustamine toiduainetega sõja ajal.“ — Vene-Jaapani sõja kogemused. Tähelepanekud Maailmasõja ajal. Rahvuslik varustamine. Läti kaitseväge varustamise raskused ja nende võitmine Vabadussõja ajal. Kol. ltn. Ed. Mednis. „Sõda ja põllumajandus.“ — Meie põllumajanduse arengut on tarvis suunata nii, et see kõvendaks riigikaitset. Sõja- ja majanduse strateegid peavad käima käsi-käes. Meie peame olema tugevad mitte ainult tegeliku, vaid ka majandusliku sõja korral. Euroopa ja meie. Meie põllumajanduslik politika. E. K. „Loengu pidamine ja kõnelemise kunst.“ — „La Revue d'infanterie's“ 1932. oktoobri numbris esineva kol.-ltn. Besnard'i artikli kokkuvõte. K. P. L. „Motoriseerimine ja mehhaniseerimine — mis öieti tähendavad need terminid?“ — Artiklis selgitatakse motoriseerimise ja mehhaniseerimise tähendusi ja nende osa inglise ja vene sõjavägedes. A. „Proletariaadi diktatuur.“ — Aasialik relvade sepikoda maailma revolutsiooni tarvis. Siberi ja Uraali mäekaeanduse praegune seisukord. Valitsemise süsteem Nõuk. Venemaal. Kol.-ltn. A. Maurinš. „Kuidas teha jalavägi veel tugevamaks nüüdse aja lahingus?“ — 1931. a. septembrikuus aset leidnud Rootsi sõjaväe manöövrimeste osa võtnud kahe katsepataljoni koosseisu, relvastuse ja tegevuse kirjeldus. Rootsi sõjavägede staabi arvamused katsepataljonidest.

Suurtükiväe alal.

Kol. Risinš. „Rannakaitse suurtükiväe abil.“ — VI. Belgia ranna kaitsmine. Statsionaarsed patareid. Raudtee raske suurtükiväe 280 mm patareid. VP ja KP. B. „Laskmise organisatsioon liitlaste juures.“ Enne sõda. Laskmise meetod jaotatud sihtimisega. Sõja ajal. (Lõpp järgneb.) Kol.-ltn. Karklinš. „Tõkketuli.“ — „M. A.“ nr. 2. paigutatud ltn. Beikerti artikli valemite täiendus. Kapt. Kalacis. „Õhukaitse suurtükiväe laskmise küsimused.“ (Järg.) — Laskmine öösel. Bistaatiline meetod. Laskmise andmete kindlaks tegemine. Laskmine päeval. Kapt. V. Muceniaks. „Helgiheitjate jaamad.“ (Järg.) — Helgiheitjad kallaletungil. (Järgneb.)

Hobune ja ratsastamine.

Kapt. Taube. „Poola sõjaväe uute hobuste väljaõppe määrustik.“ — Määrustiku sisu ülevaade. Kapt. Kaudzits. „Riia hüpodroomi tegevus 1932. a. sügise hooajal.“ — 1932. a. sügisel peetud ratsavõistluste ülevaade.

Tehnika alal.

Kol. Baško. „Side teenistus lennuväes.“ (Järg.) — Lennuki side maaväega. Maaväe side lennukiga. Ltn. Konstants. „Katsed Eesti põlevkivi bensiiniga Londoni ülikoolis, omaduste kindlakstegemiseks.“ — „Sõdur“ nr. nr. 50, 51/52 — 1932 ja 1/2 — 1933 paigutatud dipl. ins. V. Posti artiklite kokkuvõte. Kapt. Kandis. „Prantslaste autotranspordi tegevus sakslaste kallaletungi ajal.“ — Autotranspordi osa sakslaste 1918. a. märtsikuu suure kallaletungi seisapanemises. Autotranspordi osa liitlaste üldkallaletungi ettevalmistuses 1918. a. septembri-

kuus. Tegevus peale sakslaste sõjavägede purustamist. Ltn. K. „Lennukite võitlus lahinguvankritega.“ — Võitluse võimalused ja võimalikud tagajärjed. Ltn. Kopštals. „Sõdurite väljajäetud hobuste kaitsmises lahingugaaside vastu.“ — Üldised märkmed. Öppuse eesmärk. Hobuste kaitsemaskide suuruse valik ja kohaldamine. Hobuste kaitsemaski kirjeldus. Kaitsemaski paigutuse koht rakmetes. Kaitsemaski seisukord, gaasirünnaku ootel, ehk ettevalmistuse seisukord. Kaitsemaski lahingseisukord (gaasi rünnaku ajal). Kaitsemaski seisukord pärast rünnakut. Kaitsemaski korrashoidmine, hoidmine ja katsetamine. Gaasimaski impregneerimine. Kroonika. Ametlik osa. Sõjakirjandus.

—K. K.—

PRANTSUSMAA.

LA REVUE D'INFANTERIE.

Nr. 488 — 1. mai 1933.

Materjalse sõja nõuded (Kindral Debeney). Prantsuse armee endine kindralstaabi ülem kindral Debeney käesolevas uurimuses näitab, et nõudlik (kallis) sõjatehnika nõuab kõigepealt palju inimjõudu. Tank, mida lahingus juhivad kaks inimest, nõuab tegelikult selleks, et lahingusse jõuda ja seal teostada, 46 inimest enese abiteenistuseks. Lennuk, mis viib õhku lenduri ja kuulipilduri, nõuab ligikaudu 60 inimest oma teenimiseks ja varustamiseks maa peal. Samuti teised sõjamasinad nõuavad oma teenimiseks palju inimjõudu. Preisi kindralitel von der Goltzilt ja v. Seecktilt propageeritakse väikest, rikka tehnikaga sõjaväge — „Ut Aleksander Suurt“, mis olevat võimas purustama tulevikus suuri rahvas-armeesid. Kindral Debeney selgitab asjalikult sellise propaganda salakavalat eesmärki — halvata Saksamaa naabrite tervesuunalist riigikaitse ettevalmistuse tööd.

Kas tulevikusõjas pääseb võidule ainult suur sõjaväe arv? Ei. Sõjavägi peab olema hästi õpetatud, omama hea kaadri, hea organisatsiooni ja moodsad relvad. Seepärast olevat lubamatut panna lootusi miilitsa peale, keda on küll kerge teha suureks arvult, kuid kellel ei saa olema teisi eelpooltähendatud omadusi. Analüüsidest väeliikide omadusi ja võimeid kindral Debeney tuleb otsusele, et jalavägi on ja jääb selleks väeliigiks kellest oleneb võit: „Häda juhtidele, kes ei oska toetuda sinule, armsale vähehellitatule, et lugeda soove Su silmist ja kuulda Su südame tuksumist!“ Teistel väeliikidel on lahingus niivõrd tähtsust kui võrd nad oma koostööga toetavad jalaväge. Sõna koostöö ei olevat enam võimeline väljendama seda, mida nõuab tuleviku lahing relvadelt. Peaks tarvitama sõna kokkusuulamine (fusion). Teised väeliigid sulavad lahingus kokku hästi õpetatud, hästi juhitud ja otstarbelselt relvastatud ning organiseeritud suurearvulise jalaväega, — see on kindral Debeney arvates õige pilt tulevikusõjast.

Võitleja päevikust (Leitnant Paul Tuffrau). Kangelaslugusid Maailmasõjast. Toimetuse märkme kohaselt selliseid kangelaslugusid loetavat prantsuse sõjaväes meelsasti.

12. diviis 21. ja 22. augusti 1914. a.

lahingutes (Kindral Levanier). 12. diviis nimetatud lahingutes asus 6. armee-korpuse (kindral Sarrail) vasakul tiival. Ajakirja eelmistes numbrites käsitleti rahuajal eeskujuliku 6. korpuse esimesi lahingusamme Longwy piirkonnas, mis ei olnud küllaldaselt õnnelikud. 12. diviisi tegevuse kirjeldamine „kallab valgest oma tegevusele, et teiste tegevus näiks „tumedana“. (Nagu seda võime tähele panna ka Vabadussõja lahingute kirjeldamistest: üksus, mille koosseisus teotse autor, oli ikka peategelane ja korralik. Ke.)

Ke.—

ITAALIA.

ESERCITO E NAZIONE.

August ja september 1933. a.

1. Olla tugevad. Mussolini kõne käesoleval aastal Piemontis suurte sõjaväe manöövririte puhul. — 2. A. Baldini. Juhatusel vöorus. Mõtisklusi itaallaste 2-se ookeanilennu puhul. — 3. M. Zanetti. Kümneaastase juubeli õhusõit. Marssal Balbo ookeanilennu lühike kirjeldus. — 4. A. Casarini. Rooma sõdade kujutlusi impeeriumi tänaval Roomas. „Via dell' Impero“ ääres asuvate vana-rooma mälestusese, eriti aga Trajanuse kolonnil olevate bareljeefide kirjeldus. — 5. L. Fea. Torpeedolaev ja suur-tükilaev. Ülevaade nende sõjalaevatüüpide arengust pärast Maailmasõda ja neile praegu esitatavatest ülesannetest sõja puhul. — 6. E. Armando. Kiirestiliikuvad osad jälitamisel. Sellesisuline taktikaline ülesanne ühes lahendusega. — 7. D. Barbato ja D. Capucini. Jõe ületamine vastase läheduses kui on kasutada sillaehitamise materjale. Kõsimust selgitatakse konkreetse taktikalise ülesande abil. — 8. S. Sapienza. Pataljon kaitse organiseerimisel vastupanupositsioonil. Taktikaline ülesanne ühes üksikasjalikult läbitõttud lahendusega. — 9. L. Marinelli. Marmara juga ja Terni vabrikud. Selle suure Itaalia vabrikute piirkonna minevikust ja tänapäevast. — 10. O. Tonelli di Fano. Bulgaaria Maailmasõjas. Lühikene sõjaajalooline ja -poliitiline ülevaade küsimusest. — 11. G. Cardona. Ratsaväe kasutamine Saksa eeskirjade järgi. Lühikene kokkuvõte vastavatest eeskirjade paragrahvidest. — 12. C. Prepasiti. 3-da armee nädalakiri „La tradotta“ (Tõlk). Ridu selle ajakirja iseloomustamiseks. — 13. M. V. Borgnini. Meie asumaade traditsioonid. Ajaloandmeid selle küsimuse kohta. — 14. E. Verniani. Gialo ja Marada oaside okupeerimine. Lühikene operatsiooni kirjeldus. — 15. G. Chiaevo. Itaalia tööstuslik produktioon arvudes. Statistilisi andmeid. — 16. P. Cinsi. Peakaitsemise vahendid. Mitmet tüüpi kiivrite kirjeldus, lõpetades Maailmasõjas kasutatud ja praegu mitmesuguste riikide sõjavägedes tarvitusel olevate teras-kiivrite kirjeldusega. — 17. V. Curato. Loomaliha ülevaatus ja selle väärtuse hindamine. Praktilisi näpunäiteid. — 18. Itaalia sõjaväe arhitektide ja inseneride lühikene entsüklopeedia. L. ja M. tähed. — 19. Reservohvitseride elu; mitmesugust; bibliograafia. Kk.

Bibliograafia.

Elmar Muuk. „Väike õigekeelsus-sõnaraamat.“ Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1933; 458 lk.; hind 2 kr. 50 s.

Sõnaraamat on koostatud Eesti Kirjanduse Seltsi ülesandel. Õigekeelsuslikult ta püsib „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ põhimõttele ja EKS Keeletoimkonna otsustel. Kõigist suure sõnaraamatu sõnavormidest ei ole kinni peetud, kuna olude paratamatuse tõttu on sellesse sattunud ebajärjekindlusi ja trükivigu, mis seni õienamata. Suuri erinevusi siiski ei ole; olemasolevad erinevused ei oma olulist laadi. Uude õigekeelsus-sõnaraamatusse on võetud üksnes tarvitavamad lihtsõnad, lihtsõnu ainult seevõrd, kuivõrd oli vaja selgitada tähtsamate lihtsõnade liitumisviisi.

Süsteemilt erineb uus sõnaraamat sellega, et sõnavormide leidmiseks on tarvitusele võetud paradigma-süsteem. Sõnaraamatu etteotsa on paigutatud 1166-sõnaline sõnatüübigistik, mille abil on võimalik leida kõigi sõnaraamatus toodud sõnade muute- ja pöördevormid.

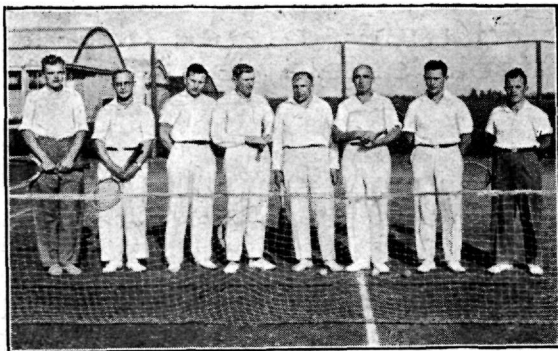
Peale selle antakse sõnaraamatu alguses tähtsamad juhised õigekeelsuse kohta. Raamatu lõpus esineb tähtsamate kohanimede loend ühes võorkeelsete kohanimede häälendamise seletusega.

Sõnaraamatu on läbi vaadanud ülikooli õppejõud emakeele alal. Terve tähestiku ulatuses on ta praegu ainsaks autoriteetseks keeleallikaks. Suure „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu“ ilmumine on teatavasti veel pooleli ja jõudnud sõnani „sissekanderaamat“.

Sport.

1. diviisi ohvitseridevahelised tennisevõistlused.

23. ja 24. septembril s. a. peeti Rakveres, Üksiku Lennuväedivisjon nr. 1 tennisplatsil esimesed diviisi väeosade ohvitseride-kogudevahelised tennisevõistlused üksik- ja paarismängus.

Võistlustest osavõitjad.

Võistlused toimusid Eesti Tennisliidu võistlusmäärustiku alusel.

Võistlustest võtsid osa 1. soomusrongide rügemendi, 4. üksiku jalaväepataljoni ja 2. suurtüki-

väegrupi ohvitseridekogud, kuna teised väeosade ohvitseridekogud sel aastal loobusid võistlustest. Kogudevahelised tennisevõistlused tulevad pidamisele ka järgnevatel aastatel.

Käesoleval aastal andis diviisi üksikmängus kahele esimestele kohtadele tulnud ohvitseridele individuaal auhinnad, kuna järgnevatel aastatel tuleb üksikmängus auhinnad välja panna kogudel.

Rändauhinna paarismängus panid välja diviisi väeosade ohvitseridekogud. Paarismängus tuleb rändauhinna kaitsta kolm korda järgimööda ehk vaheldamisi.

Üksikmängus tuli võitjaks major Bartelt — 1. soomusrongide rügemendist, teisele kohale kapten Kerde — 4. üksikust jalaväepataljonist.

Paarismängu võitis 1. soomusrongide rügemendi ohvitseridekogu koosseisus: kapten Jalak ja kapten Peiker, omandades esmakordselt rändauhinna.

Ilm oli võistlusteks kõigiti soodus. Finaalmängusid jälgis rohkesti asjastuhvituid.

F. B.

Male.

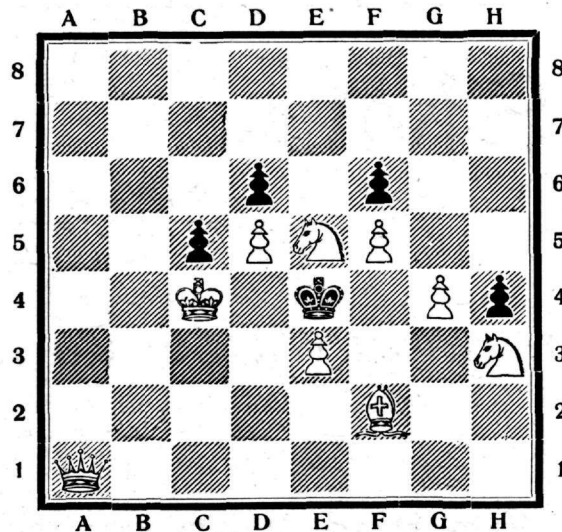
Toimetaja **A. Burmeister.**

Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud H. V. Barry.

Mustad.

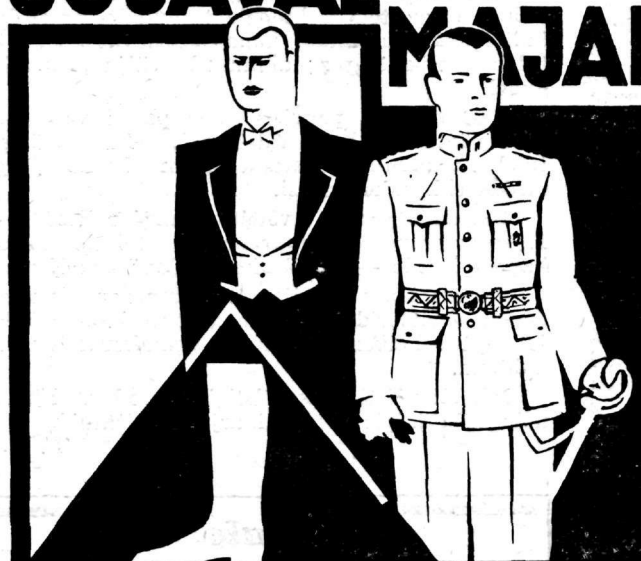
Valged.

Valged: Kc4, La1, Of2, Re5, Ed5, e3, f5 ja g4.

Mustad: Ke4, Ec5, d6, f6 ja h4.

Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

**RÄTSEPA-KINGSEPA-
TÖÖKODA**

PLÜTTEIN

TALLINN · LAITÄN · 23-2 · TEL · 469-96

SMÜ

uuestiavatud ja täiendatud töökodades valmistatakse vormi- ja erariideid ja kõiksugu säärsaapaid maa-, mere-, õhu- ja ratsaväele, kaitseliitlastele ja teistele.

Hinnad mõõdukad!

Grupiviisi soodsamad tingimused. Liikmete ja määramataaja tarvitajate ostupreemiad on maksavad ka siin.

Töö headuse eest täielik vastutus!

Töökodadest ja kõigist SMÜ kauplustest on saada kõiksugu kaitseväge riiet, materjali ja kõiki kaitseväge ja kaitseliidu tarbeid.